

PETÄJÄVEDEN VESIKRIISI 2019-2020

NARRATIIVINEN TARKASTELU

Venla Isomäki
Kandidaatintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2020

TIIVISTELMÄ

Petäjäveden vesikriisi 2019-2020

Narratiivinen tarkastelu

Venla Isomäki

Kandidaatintutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Timo Anttila

Syksy 2020

Sivumäärä: 43 + 1 Liite

Tässä kandidaatintutkielmassa käsitellään Petäjäveden 2019-2020 vesikriisiä. Tutkielman tarkoitus on selvittää, millaisia narratiiveja vesikriisistä rakentuu sanomalehtiartikkeleissa sekä käsitellä paikallisia ympäristökriisejä esimerkkien kautta.

Analyysimenetelmänä toimii narratiivianalyysi. Narratiivianalyysi tehdään sanomalehtiartikkeleista. Sanomalehtiartikkelit ovat kaikki ilmestyneet Petäjävesi -lehti paikallisjulkaisussa. Analyysi on jaettu kahteen osioon: tarinoiden analyysiin ja kerronnallisen diskurssin analyysiin. Analyysin avulla on tarkoitus selvittää, ketkä ovat keskeisiä toimijoita vesikriisissä ja miten nämä toimijat näyttäytyvät suhteessa toisiinsa. Analyysin ja teoreettisen viitekehyksen avulla tarkastellaan laajemmin, millaisena akuutti ympäristökriisi näyttäytyy riskiyhteiskunnan kontekstissa.

Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu riski -käsitteen ympärille. Tutkielma tarkastelee riskin käsitteä yhteiskunnallisena käsitteenä ja tutustuu paikallisten ympäristöriskien määrittelyyn ja hallintaan sekä vesiturvallisuuteen Tutkielmassa myös esitellään aiempia paikallisesti toteutuneita vesitapauksia, joissa on yhtäläisyyksiä Petäjäveden vesikriisiin.

Analyysin tuloksena löytyi kolme eriävää narratiivista, joita määrittivät toimijajoukot. Narratiivit olivat kuntalaisten ja yhteisöllisyyden narratiivi, talouden ja poliittisen päätöksenteon narratiivi sekä tekniikan asiantuntijuuden narratiivi. Eniten hallintavaltaa oli tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivilla, joka johti toiminnallaan vesikriisin hoitoa ja käsittelyä. Kuntalaisilla ja yhteisöllisyydellä oli kuitenkin vahva rooli kriisistä selviämässä. Vesikriisi näyttäytyi monitulkintaisena prosessina. Tutkielman tulokset nostavat esille yhteiskunnan ontologista luonnetta riskiyhteiskuntana, jossa riskien arviointi on taloudellista ja riskien syntyprosessit vaikeasti tunnistettavissa. Ympäristöriskien syntyprosessit ovat ilmastomuutoksen myötä etäisiä, joka hankaloittaa riskien hallintaa.

Avainsanat: Riskiyhteiskunta, ympäristöriskit, vesiturvallisuus, narratiivianalyysi, Petäjävesi

TIIVISTELMÄ

1. JOHDANTO	4
2. TUTKIELMAN LÄHTÖKOHDAT	6
3. RISKIT OSANA YHTEISKUNTAA	8
3.1. Riski.....	8
3.1.2 Riski yhteiskunnallisena terminä	9
3.2 PAIKALLISET YMPÄRISTÖRISKIT	9
3.2.1 Ympäristöriskien paikallinen määrittely ja hallinta	10
3.2.2 Asiantuntijuus paikallisten ympäristöriskien määrittelyssä	11
3.4 VESITURVALLISUUS	11
4. RISKIEN TODEKSI TULEMINEN – ESIMERKKEJÄ JUOMAVESIEN SAASTUMISISTA	14
4.1 NÄSIJÄRVEN SAASTUMINEN 1960-1985	14
4.2 OITTI 1992	15
4.3 NOKIAN VESIKRIISI 2007-2008	17
5. AINEISTO JA METODI	18
5.1 AINEISTO.....	18
5.2 METODI.....	19
7. ANALYYSI	21
7.1. KUNTALAISTEN JA YHTEISÖLLISYYDEN NARRATIIVI	21
7.1.1 Henkilöhahmot, teot ja sattumukset narratiivissa	22
7.1.2. Kerronnallinen diskurssi	24
7.2 TALOUDEN JA POLIITTISEN PÄÄTÖKSENTEON NARRATIIVI.....	26
7.2.1. Henkilöhahmot, teot ja sattumukset narratiivissa	26
7.2.2. Kerronnallinen diskurssi	28
7.3 TEKNIKAN JA ASiantuntijuuden NARRATIIVI	29
7.3.1 Henkilöhahmot, teot ja sattumukset narratiivissa	30
7.3.2 Kerronnallinen diskurssi	32
8. PÄÄTELMÄT	34
8.1 VESIKRIISIN MONITULKINTAINEN LUONNE	34
8.2 PETÄJÄVEDEN TAPAUS MUUTTAA KÄSITYSTÄ RISKEISTÄ	36
8.3 VESITAPAUKSET RISKIYHTEISKUNNAN HAVAINNOLLISTAJINA	37
9. LOPUKSI	39
LÄHTEET	41
LIITTEET	44

1. JOHDANTO

Lokakuussa 2019 Keski-Suomessa Petäjävedellä Petäjäveden päävedenottamo Syrjäharju jouduttiin sulkemaan. Syksyiset rankkasateet nostivat pintavesiä niin, että pintavesi pääsi sekoittumaan lähdepohjaiseen pohjaveteen. Kuivan kesän jäljiltä matalalla olevaan pohjaveteen pääsi epäpuhtauksia, joten vedenottamo jouduttiin sulkemaan nopeasti. Vedenottamo oli rakenteiltaan vanha. Syrjäharjun vedenottamo tuotti talousveden monille Petäjäveden asukkaille, pois lukien Kintauden asukkaat ja haja-asutusalueiden asukkaat, joilla on oma kaivo. Syrjäharjun vedenottamon sulkeuduttua kuntalaiset joutuivat puolittamaan veden käyttönsä. Petäjäveden varavedenottamot tuottavat vain noin puolet siitä vesimäärästä, jonka Syrjäharjun vedenottamo tuotti toimiessaan. Selvitysten jälkeen todettiin, että rakenteiltaan vanhaa vedenottamoa ei kyetty korjaamaan ja tilanne ”vedensäätötalkoineen” pitkittyi Petäjävedellä. Uusi Syrjäharju II -vedenottamo saatiin käyttöön vasta vuoden 2020 maaliskuun lopussa.

Tässä tutkielmassa tarkastelen Petäjävedellä 2019-2020 tapahtunutta vesikriisiä Petäjävesilehdessä julkaistujen artikkeleiden pohjalta. Narratiivisen analyysin (Heikkinen 2016, 149–167) avulla erittelen vesikriisin keskeisiä toimijoita sekä selvennän tapahtumien kulkua. Tarkoitukseni on havainnollistaa ympäristökriisejä yhteiskunnallisesta näkökulmasta yleisesti, mutta myös syventyä tämän kyseisen kriisin keskeisiin teemoihin, tapahtumiin ja toimijoihin.

Syventääkseni ymmärrystä kriisien luonteesta yleisemmin, tarkastelen aikaisempia paikallisesti ilmentyneitä käyttövesien saastumistapauksia. Käsittelen Näsijärven saastumista Tampereella 1960-luvun alussa, pohjaveden kemiallista saastumista Oitin kylässä vuodelta 1992 ja viimeisimpänä Nokialla alkuvuodesta 2008 tapahtunutta vesikriisiä. Aiempiin tapauksiin tutustuminen pohjustaa Petäjäveden tapauksen tulkintaa ja auttaa tunnistamaan merkittäviä piirteitä yleisesti käyttöveteen ja vesiturvallisuuteen liittyvistä kriiseistä – sekä Petäjäveden kriisin yhtäläisyyksiä ja erityispiirteitä.

Tutkielmassani tutkin (vesi)kriisiä. Vesikriisin miellän ympäristöriskin aktualisoitumiseksi tai todeksi tulemiseksi (esim. Beck 1995; Lahti 1998; Saikkonen 2015), joten riski -käsitteen määrittely on tarpeellista. Esittelen tutkielman alussa riskien paikallista hallintaa yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Koska tutkielmani käsittelee veden saastumista, on

perusteltua lisätä käsitteelliseen tarkasteluun vesiturvallisuuden käsite. Vesiturvallisuutta määrittellessäni lainaan ekologian tutkimuskentän käsitteistöä (esim. Silander ym. 2006; Ahopelto ym. 2019; Marttunen ym. 2019), sillä vesiturvallisuudesta ei juuri löydy yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta.

Analyysissäni Petäjaveden tilanteesta havainnoin, miten eri toimijat paikallisesti vesikriisiin reagoivat. Kiinnitän huomiota paikallisten toimijoiden rooleihin Petäjävedellä ja siihen, millaisia narratiiveja eri toimijajoukkojen ympärille rakentuu lehtiaineistossa. Pitkittänyt tilanne vaati pieneltä kunnalta pitkällistä resilienssiä ja arjen sopeutumista ja haluanakin kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten aineisto tuo esille vesikriisin monet ulottuvuudet ja millaisia merkityskamppailuita vesikriisiin paikallisessa mediassa liittyi. Analoginen vertailu (Haila 2007, 177–182) aiempiin tapauksiin sekä yleisemmin kriisin käsitteen hahmottaminen auttaa löytämään Petäjaveden vesikriisin ominaispiirteitä sekä havainnoimaan, mikä on tyypillistä veteen liittyvien ympäristökriisien hallinnassa.

2. TUTKIELMAN LÄHTÖKOHDAT

Tämä tutkielma sijoittuu yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kentälle. Ilmo Massa (2014) kirjoittaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohdista: Hän tiivistää yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ytimekkäästi toteamalla, että ”*ihmisen kulttuuri ja luonto ovat aina kietoutuneena toisiinsa*”. (Massa 2014, 19). Tässä tutkielmassa käsitellän ympäristöongelmaa yhteiskunnallisista kehyksistä, eli yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen sisällä tutkielma luokitellaan ympäristökysymysten yhteiskuntatieteeksi (Massa 2014, 20–22). Petäjäveden vesikriisin tutustuessa ei luontoa ja sen suoria vaikutuksia ihmisen arkielämään ja politiikkaprosesseihin voi sivuuttaa, sillä Petäjäveden vesikriisi on tapaus akuutisti puhjenneesta ympäristökriisistä. Akuutti vesikriisi muuttaa merkittävästi ihmisten toimintatapoja ja arkielämää, ulottuen kotitalouksista aina hallintoon.

Tarkastelen Petäjävedellä tietynä ajankohtana toteen käyneitä tapahtumia. Käsitän Petäjäveden tapahtumat vesikriisinä. Tilanne on ollut yllättävä, haitannut merkittävästi Petäjävetisten arkea ja aktualisoitunut nopeasti. Tapauksesta on puhuttu kriisinä yleisesti mediassa (kts. esim. MT 4.10.2019; IL 24.10.2019; KSML 24.10.2019; HS 8.12.2019; YLE 12.3.2020). Vesikriisi on saanut tietynlaisten merkitysrakenteen paikallisesti ja sillä on viitattu nimenomaisesti Petäjäveden vesipulaan. Tutkielmani ei kuitenkaan pyri tulkitsemaan ainoastaan Petäjäveden vesikriisiä, vaan tuottamaan laajemmin yleistettävää tietoa yhden tapauksen avulla (kts. esim. Leino 2007).

Käsitän Petäjäveden kriisin ensisijaisesti *ympäristökriisinä*, sillä sen perimmäiset syyt ovat ympäristön muutokset ja lähteen (juomaveden) pilaantumisessa kuivuutta seuranneiden sateiden jälkiseurauksena. Kriisejä taas ajattelen riskien todeksi tulemisina.

Käsitykseni yhteiskunnasta nojaa sosiologi Ulrich Beckin vuonna 1986 laatimaan analyysiin, jossa moderni yhteiskunta käsitetään *riskiyhteiskuntana*. Beckin *riskiyhteiskunta* on laadittu aikalaisanalyysiksi, mutta se on suunnannut tutkijoita yhteiskuntatieteen kentällä laajasti tarttumaan riskin käsitteeseen ja pohtimaan riskien roolia ja hallintaa yhteiskunnassamme. Beckin analyysin keskiössä on riskien syntyminen tieteen ja tekniikan kehityksen sivutuotteina, yhteiskunnan itsetuottamina riskeinä (Beck 1992, 19–24; 2006).

Jaan Beckin ajatuksen riskeistä yhteiskunnan tuottamina ja käsityksen, että riskien syntyprosessit ovat hallinnan ulottumattomissa.

Riskejä voidaan hallita paikallisella tasolla, missä riskit myös ilmenevät. Huomattavan usein riskien hallinta tosin ilmenee kriisinhallintana, sillä paikallinen hallinto ei välttämättä tunnista yhteiskunnan synnyttämiä ja syntyprosesseiltaan arvaamattomia riskejä. Petäjäveden vesikriisi on tästä esimerkki. Beckin analyysin mukaan riskit ovat hallinnan ulottumattomissa. Beck viittaa tällä erityisesti riskien syntyprosesseihin, mutta hän kritisoi myös kriisin paikallista hallintaa, joka usein ilmenee riskiasiantuntijuutena, riskein arvioimisena sekä poliittisena päätöksentekona. Beckin mukaan riskiasiantuntijuus ei tavoita täysin riskin perimmäistä luonnetta tuotettuina epävarmuuksina (Silvast & Virtanen 2008). Ajattelen riskien tutkimisen ja niiden laajan yhteiskuntatieteellisen ymmärtämisen mahdollistavan riskien paikallisen hallinnan ja näin siis myös estävän laajoja kriisien todeksi tulemisen.

3. RISKIT OSANA YHTEISKUNTAA

Tässä osiossa käyn läpi riskiä yhteiskuntatieteellisenä käsitteenä. Perustelen, miksi kriisit ovat laajemmin mielletävissä toteen käyneiksi riskeiksi. Avattuani riskin käsitettä ja sen yhteyttä kriisin käsitteeseen, siirryn tarkastelemaan tarkemmin ympäristöriskejä ja niiden paikallista hallintaa.

3.1. RISKI

Riski on epävarma tulevaisuuden tapahtuma, jolla on epämieluisia seurauksia (Litmanen 2016). Epävarmuus tarkoittaa, että riskin olemassaolo ei tarkoita suoraviivaisesti tulevaa kriisiä tai katastrofia, vaan riskejä voidaan sekä ehkäistä että hallita, sillä riskit ovat yhteydessä tehtäviin valintoihin sekä tulevaisuuden kehityskuluihin (Silvast & Virtanen 2008; Litmanen 2016).

Riskejä voidaan käsitellä monin eri tavoin. Periteisesti riskejä on arvioitu matemaattisten mallinnusten kautta ja tilastotieteen keinoin. Riskien arviointiin liittyy usein taloudellista arviointia niistä kustannuksista, joita riskin pienentämiseen liittyy ja toisaalta puntarointia kriisinhallinnan kustannuksista. Riskeillä on vahva yhteiskunnallinen ulottuvuus ja riskien tulkinta yhteiskunnallisina ilmiöinä on yleistä (Litmanen 2016).

Mikko Saastamoinen käsittelee artikkelissaan ”Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja – neuroottinen ja hylätty kansalaisuus” (2010) riskin käsitettä yksilöllistävässä hallinnassa. Riskit käsitetään usein joko osana yhteiskuntaa tai osana yksityistä elämää. Saastamoinen esittää riskien kytkeytyvän kahdella eri tavalla yksilöityvään hallintaan. Saastamoinen nostaa esille riskin yhteiskunnan ontologisena tilana (*riskiyhteiskuntana*) ja toisaalta riskit kannustimena; uusliberalistisen ja vapaan subjektin tietoisena valintana. Jälkimmäisellä Saastamoinen tarkoittaa riskin ottoa polkuna esimerkiksi taloudelliseen menestykseen henkilökohtaisessa elämässä. Jälkimmäinen on positiivinen tulkinta riskeistä osana uusliberalistista ja aktiivista kansalaisuutta. (Saastamoinen 2010, 235–238). Taloudellista riskinottoa tapahtuu myös yhteiskunnallisessa piirissä, kun arvioidaan merkittävien investointien tekoa. Riski -käsitteen jakautuminen sekä yksityisenä valintana että ontologisena yhteiskunnan tilana korostaa riskin käsitteen kelluvuutta.

3.1.2 RISKI YHTEISKUNNALLISENA TERMINÄ

Riskit kohdistuvat usein yhteiskunnallisiin prosesseihin ja ovat jatkuvien merkityskamppailuiden kohteena. Merkityskamppailua käydään laajemmin yhteiskunnassa erinäisten ”kelluvien” tai ”tyhjien” käsitteiden kautta. Kyseisellä termillä viitataan termeihin, joita voidaan tulkita jopa täysin eri näkökulmista ja täten käyttää palvelemaan omia tarkoitusperiä (Mikola & Häikiö 2014).

Riskien merkityskamppailuja käydään kahdella tasolla: riskit voidaan käsittää yhteiskunnallisina tai yksityisinä (Saastamoinen 2010). Yhteiskunnallisten riskien parissa käydään kamppailuja siitä, mitkä riskit otetaan käsittelyyn yhteiskunnan kentällä ja miten riskeihin suhtaudutaan yhteiskunnallisessa päätöksenteossa (kts. esim. Beck 1994; 1992; Lahti 1998; Litmanen 2016; Saikkonen 2015). Riskien arvioiminen poliittisessa päätöksenteossa tarkoittaa usein taloudellisten vaikutusten keskenäistä vertailua (Saikkonen 2015). Riskiyhteiskunnan ominaisuus onkin laskelmoida itse tuottamiaan uhkia ja saattaa ne talouden piiriin, jotta niitä voidaan arvioida (Beck 1992, 51–57; 1995, 67–69, 137–139; 2006).

Riskien ympärillä käydään paljon poliittisia kiistoja. Nykyään riskejä arvioidaan ja riskeistä keskustellaan laajemmin kuin vain asiantuntijoiden piirissä (Lahti 1998; Seeck ym. 2009; Saikkonen 2015; Litmanen 2016). Riskejä arvioidessa laitetaan usein riskejä rinnakkain vertaillen sitä, kumpi riski tuottaa vähemmän taloudellisia ongelmia. Riskejä voidaan myös vertailla mahdollisten hyötyjen kautta. Esimerkiksi tietyn teollisuusalan saasteet voidaan ajatella vastakkainasetteluksi ympäristön saastumisen riskistä ja taloudellisesta hyödystä. Riskien julkiseen arvioimiseen liittyy siis arvovalintoja (Saikkonen 2015). Riskejä voidaankin käsitellä todellisuutta tuottavana ja hallinoivana ajattelutapana. (Saastamoinen 2010).

3.2 PAIKALLISET YMPÄRISTÖRISKIT

Ympäristöriskit ovat yhteiskunnallisia riskejä, jotka toteen tullessaan voivat johtaa ympäristökriiseihin tai -katastrofeihin. Puhuessani tässä tutkielmassa ympäristöriskeistä ja niiden hallinnasta, keskityn aiemmin määriteltyyn käsitteeseen riskeistä yhteiskunnallisena ilmiönä – en niinkään subjektien tietoisena valintana.

Paikallisten riskien hallinnointi ja arviointi sekä riskien ympärillä käytävä poliittinen väittely kuuluu usein paikallishallinnolle. Puhuttaessa ympäristöriskeistä kuntapäätöksenteossa Paula Saikkonen toteaa tutkimuksessaan (2015), että ongelman hallinta voidaan aloittaa vasta kun tietty ympäristönmuutos on määritelty ongelmaksi. Paikallisella hallintatavalla on vaikutusvaltaa: Miten riskeihin suhtaudutaan ja mitä toimia mahdollisten paikallisten riskien tai ongelmien hallitsemiseksi tehdään, on usein kiinni paikallishallinnosta (Saikkonen 2015).

3.2.1 YMPÄRISTÖRISKIEN PAIKALLINEN MÄÄRITTELY JA HALLINTA

Suomessa paikallishallinnolla – eli kunnalla – on suuri merkitys ympäristöongelmien hallinnassa (Virtanen 2011). Paikallisesti yksittäisen riskin määrittely vaatii vähintään ympäristöongelman sanallistamista, hyväksyntää ja tiedon tuotantoa liittyen ympäristöongelmaan (Saikkonen 2015, 20–25).

Ympäristöriskien määrittelemiseen vaikuttaa paikallinen hallintatapa ja tiedon tuotanto. Paikallisella hallintatavalla viitataan paikallishallintoon suhteessa kansalliseen hallintoon, säädöksiin ja globaaleihin markkinoihin. Paikallisella hallintatavalla on vaikutusvaltaa ympäristöön, sillä se tekee laajalti päätöksiä esimerkiksi paikallisesta maankäytöstä. Paikallisen hallintatavan ja tiedon tuotannon avulla voidaan paikallisesti arvioida riskejä. Kokonaisuutena riskien määrittely, paikallinen hallintatapa ja tiedon tuotanto vaikuttavat kuntapäätöksentekoon (Saikkonen 2015, 26–30, 63–67).

Riskit ovat monesti paikkaan ja aikaan sidottuja, minkä vuoksi riskienhallinta toteutuukin usein paikallistasolla. Nykyään tunnetaan kuitenkin monia hankalasti paikallistettavia *megariskejä*, kuten ilmastonmuutos. Nämä toteutuvat kuitenkin paikallisesti: esimerkiksi Suomessa pohjavesien saastuminen lisääntyvien raskasainekasateiden ja tulvien takia on paikallinen ilmenemismuoto ilmastonmuutoksen vaikutuksista. (Ahopelto ym. 2019; Marttunen ym. 2019; Silander ym. 2006.)

Yleisesti ilmastonmuutoksen aiheuttamat ongelmat esiintyvät paikallisella tasolla ja ovat täten paikallisen ympäristön akuutti uhka. Tällöin ilmastonmuutoksen toteen tuottamat riskit jäävät paikallishallinnon ratkaistaviksi (Tolvanen & Luukkonen 2011; Virtanen 2011). Paikallisesti ilmenevillä ympäristöongelmilla saattaa olla täten myös globaali ulottuvuus,

joka etäännyttää syy-seuraussuhteita. Tämä voi tehdä paikallisesta kriisien hallinnasta haastavaa, sillä vaikka akuuttiin kriisiin kyettäisiinkin reagoimaan, ei riskiä kyetä poistamaan paikallishallinnon toimin (esim. Beck 1995; 2006; Virtanen 2011).

3.2.2 ASiantuntijuus paikallisten ympäristöriskien määrittelyssä

Tietoyhteiskunta mahdollistaa riskien arvioinnin myös muille kuin hallinnollisille asiantuntijoille tai päättäjille. Riskiarviointi on usein poliittisessa päätöksenteossa asiantuntijalausunnoille perustuvaa ja poliittisissa kiistoissa kuunnellaan eri näkökulmista laadittujen asiantuntijalausuntojen argumentteja riskien hallintatavoista. Tätä kutsutaan objektiiviseksi riskienarvioinniksi. (Litmanen 2016.)

Subjektiiivisella riskiarvioinnilla tarkoitetaan paikallisten osallistumista riskiarviointiin (Saikkonen 2015; Litmanen 2016). Riskien muuttuessa akuuteiksi kriiseiksi, on usein kuitenkin tarvetta myös subjektiiviselle riskituntemukselle, sillä paikallisella osaamisella ja ymmärryksellä on tärkeä osa kriiseihin sopeutumisessa (Saikkonen 2015). Paikallisten tuottamaa, kokemuksellista tietoa ei kuitenkaan osata tunnistaa tarpeelliseksi tai päteväksi tiedoksi (Bäcklund 2007, 245–246). Kokemuksellinen tieto jää taka-alalle, jos paikallisten tuottamaa kokemuksellista tietoa ei lueta paikallisessa hallintatavassa ongelman kannalta tarpeelliseksi (Saikkonen 2015, 29–30).

Julkinen päätöksenteko on hyvin faktaorientoitunutta. Päätöksien oletetaan perustuvat tietoon ja päätökset tulee myös perustella tietoon perustuen, myös paikallisessa päätöksenteossa (esim. Alastalo & Åkerman 2011). Tiedon tuotannosta ja tieteellisen tiedon korostamisesta huolimatta paikallinen päätöksenteko voi myös johtaa erilaisiin ympäristöongelmiin, sillä ympäristöriskien arviointiin liittyy arvovalintoja (Saikkonen 2015). Tiedon tuotanto suhteessa paikalliseen hallintotapaan pyrkii usein tuottamaan erilaisia riskiarviointeja, joissa riskejä määritellään taloudellisten arvioiden kautta.

3.4 Vesiturvallisuus

Vesiturvallisuus on yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa melko vähän tutkittu käsite. Tästä syystä lähestyn vesiturvallisuuden käsitettä analogisesti yhteiskuntatieteellisen tutkimuskentän piirissä laajemmin käytössä olevan ruokaturvan käsitteen kautta sekä

poikkitieteellisesti: Ekologiassa vesiturvallisuudesta on saatavilla enemmän kirjallisuutta (kts esim. Silander ym 2006; Ahopelto ym. 2019; Marttunen ym. 2019). Vesiturvallisuuksiä käsitellään myös monissa kansallisissa ja kansainvälisissä strategioissa (kts. esim. UN2015; Ulkoministeriö 2018).

Suomen vesialan kansainvälisessä strategiassa vesiturvallisuus määritteellään ”riittäväksi määräksi vettä kehitykselle ja hyvinvoinnille niin paikallisesti kuin maailmanlaajuisesti” (Ulkoministeriö 2018). Vesialan strategiassa tulee myös ilmi, että vesiturvan saavuttamiseksi tarvitaan paikallisen hallinnan keinoja, joiden ytimessä on paikallinen riskinhallinta. Yhdistyneiden Kansakuntien (2015) Agenda 2030 taas määrittelee 17 kestävä kehityksen tavoitetta (*Sustainable development goals, SDG*), joista kuudes käsittelee vesiturvallisuuksiä sosiaalista perustaa. Kuudennen tavoitteen tarkoitus on turvata vedensaanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio globaalisti (UN, 2015).

Ruokaturvalla viitataan usein globaaliin ruokaturvaan, tarkoittaen esimerkiksi ruoan puutetta ja siihen liittyviä ongelmia. Suomessa ruokaturvasta puhuttaessa ovat korostuneet teemat suhteellisesta köyhyydestä, sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksen elintarvikeketjuun ja ruokatuotantoon. (Silvasti 2011; Puupponen ym. 2017). Ruokaturva on poikkitieteellisesti tutkittu käsite, jonka piiriin kuuluu niin maataloustieteiden tutkimus, yhteiskuntatieteellinen elintarviketutkimus ja ruokapolitiikka. Ruokaturvaa uhkaavat muuttuvat sää- ja ilmasto-olosuhteet (Puupponen ym. 2016), jotka ovat keskeinen uhka myös vesiturvallisuuksiä Suomessa (Silander 2006; Marttunen ym. 2019).

Suomessa vesiturvallisuuksiä on tutkittu ekologian näkökulmasta (kts esim. Silander 2006; Ahopelto ym. 2019; Marttunen ym. 2019), jossa korostuvat ilmastonmuutoksen vaikutus vesiturvallisuuksiä. Marttunen ym. (2019) käsittelevät vesiturvallisuuksiä moninaista käsitettä ja vesiturvallisuuksiä kohdistuvia uhkia Suomessa ja toteavat vesiturvallisuuksiä tulevia haasteita olevan vesi-infrastruktuurin vanheneminen, kuivat kesät ja voimistuneet kevät- ja syystulvat. Nämä yhdessä uhkaavat puhtaan juomaveden laatua ja määrää kansallisesti. Tutkimuksessaan he käsittelevät myös vesiturvallisuuksiä monitieteellisyyttä sekä yhteyttä ruoka- ja energiaturvaan. Esille nousee vesiturvallisuuksiä paikalliset ja vaihtelevat haasteet. Ruokaturvan tavoin vesiturvallisuuksiä sosiaaliset ja poliittiset

ulottuvuudet vaativat huomioonottoa, jotta vesiturvallisuutta voitaisiin edistää yhteiskunnassa.

Vesiturvallisuus käsittää laajalti infrastruktuurin ongelmat, luonnontilan muutokset ja ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden, elintapojen kestävyuden sekä päätöksenteon ja toimintatavat kansalliselta tasolta paikalliselle. Kuten ruokaturvassakin, vesiturvallisuudessa ilmastonmuutoksen aiheuttamat uhat korostuvat tarkastellessa vesiturvallisuuden tilaa ja trendejä. Huolestuttavaa kehitystä on nähtävissä, sillä erityisesti juomaveden määrän ja laadun uskotaan heikkenevän. Suomessa vesiturvallisuuden ajatellaan yleisesti heikentyvän vuoteen 2030 mennessä. (Marttunen ym. 2019).

4. RISKIEN TODEKSI TULEMINEN – ESIMERKKEJÄ JUOMAVESIEN SAASTUMISISTA

Tässä osiossa käyn läpi kolme aiempaa vesitapausta, joilla on yhteneväisiä piirteitä. Tapaukset nousivat esille, kun hain tietoa juomavesien saastumisista Suomessa. Kaikki näistä eivät ole saaneet mediassa nimitystä vesikriisi, mutta tapahtumista on löydettävissä samankaltaisuutta. Nämä kolme tapausta ovat kiistoja tai kriisejä, jotka ovat tulleet toteen paikallisesti, uhanneet terveyttä ja näiden kaikkien kolmen ympärillä on käyty erilaisia paikallisen politiikan kamppailuita. Kaikki tapaukset ovat merkittävästi vaikuttaneet tapahtumahetkellään alueen asukkaiden elämään. Hahmottelen tapauksia niistä laadittujen tutkimuskirjallisuuden avulla.

Tutkielmani tavoite on määritellä Petäjaveden vesikriisin ominaisia piirteitä ja keskeisiä toimijoita media-aineiston avulla. Analyysini käsittelee yksittäistä tapausta ja analyysini tarkoitus on ymmärtää Petäjaveden tapahtumia. Petäjävesi luettavissa tapaukseksi paikallisesta ympäristökriisistä. Yksittäisten tapausten tutkimus voi tuottaa yleistettävää tietoa, vaikka siihen liittyykin aina yksittäiselle tapaukselle ominaisia tapahtumakulkuja ja ominaispiirteitä (Leino 2007, 214–216). Petäjaveden vesikriisiä tutkiessani tarkoitukseni ei ole pelkästään tarkastella, kuinka vesikriisi on ilmennyt Petäjävedellä, vaan millaiset prosessit ovat vesikriiseillä yleisiä ja millaisia narratiiveja niistä syntyy. Syventääkseni tapausten yleistettävyyttä, vertailen Petäjaveden vesikriisiä aiempiin tapauksiin, joissa on samankaltaisia piirteitä Petäjaveden kanssa.

Tutkielmassani aiemmat tapaukset toimivat analogioina. Analogiat voivat tapaustutkimuksen kontekstissa auttaa selventämään tutkimuskohteelle ominaisia piirteitä (Haila 2007, 179). Uusien ilmiöiden tulkinta on mahdollista analogioiden kautta, kun otetaan jo tutkittuja tapauksia vertailukohdiksi ja katsotaan, millaisia uusia piirteitä tapauksessa on löydettävissä (Haila 2007, 177–182).

4.1 NÄSIJÄRVEN SAASTUMINEN 1960-1985

Näsijärvi toimi kasvavan Tampereen suurimpana raakavesilähteenä, kunnes vuonna 1972 raakavesi ryhdyttiin pääosin ottamaan Roineesta. Syy tähän oli kasvavan kaupungin veden

tarve, mutta myös ennen kaikkea Näsijärven raju saastuminen (esim. Juuti 2001; Laine & Peltonen 2003; Perälä 2018). Näsijärven rannoille oli kertynyt paljon teollisuutta. Suurimmat saastuttajat olivat Lielahden Enqvist Oy:n ja Mäntän Serlachiuksen tehtaat. Molemmat tehtaat laskivat korkeasti sulfiittipitoiset jätelipeänsä pitkään suoraan järveen. Näsijärven veden laatu oli jo 1950-luvun lopulla niin keho, ettei vettä voitu puhdistaa kelvolliseksi juomavedeksi. 1950-luvun ja 1960-luvun taitteissa tehtaiden rakentamat jäteliemien haihduttamoidenkaan avulla vettä ei saatu kelvolliseksi. (Juuti 2001; Laine & Peltonen 2003, 124–127). Erityisesti keväisin vesijohtovedessä saattoi olla katkoksia, väri- ja makumuunnoksia ja muita laatuvirheitä (Laine & Peltonen 2003).

Aikalaiskeskustelussa Näsijärven saastuminen nähtiin ennen kaikkea ongelmana siksi, että raakavettä ei voitu enää nostaa sieltä. Ongelma ratkaistiinkin rakentamalla uusi vedenottamo Ruskoon, joka alkoi ammentamaan kasvavan kaupungin juomaveden Roineesta. Näsijärven saastumista ei juurikaan käsitelty ympäristöongelmana ja Näsijärven saastuminen jatkui vielä 1980-luvulle. Selluloosatehtaiden lopetettua toimintansa veden laatu parani yllättävän nopeasti (Laine & Peltonen 2003; Perälä 2018).

Laine ja Peltonen huomauttavat kirjassaan, että Näsijärven saastumisesta käsiteltiin mediassa lähinnä uutisina, pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta (Laine & Peltonen 2003, 135–136). Tämä oli ajalle tyypillistä: medioissa yleisesti vapautettiin saastuttajat vastuusta ja heidät nähtiin kehityksen ja teknillis-taloudellisen hyödyn tuojina, jotka toivat hyötyä Suomelle (Laine & Peltonen 2003, 145–146; Ylönen 2011, 86). Kaupungilla ei ollut roolia vesiensuojelussa. Vesihallinto oli organisaationa kehittymätön, teollisuuden kannattamisen ideologia oli vahva ja myös kaupungin taloudelliset intressit eivät palvelleet saastuttamiseen puuttumista. Sen lisäksi taloudelliset intressit myös hidastivat uuden vedenottamon rakennuttamista Ruskoon. Tämä vaikutti siihen, että kaupunkilaiset joutuivat käyttämään saastunutta Näsijärven vettä pidempään talousvetenään (Peltonen & Laine 2003).

4.2 OITTI 1992

Hausjärven kunnassa, Oitin kylässä todettiin laaja vesijohtoveden saastumisonnettomuus vuonna 1992. Loppukesästä 1992 Oitin kyläläiset yllättyivät, kun tiedotusvälineissä ilmoitettiin Oitin alueen pohja- ja juomaveden olevan saastunutta. Vedestä oli löydetty kymmenkertaista määriä liuotainaineita, jotka ovat terveydelle vaarallisia. Vesien

saastumisen oli sattumalta huomannut eräs Helsingin yliopiston vesitutkija. Tutkija oli ottanut näytteen jo alkuvuodesta. Varmistaakseen löydöksensä tutkija keräsi uudet vesinäytteet toukokuussa. Tutkija totesi nämäkin näytteet saastuneiksi ja oli yhteydessä vastaaviin viranomaisiin. Oittilaisten voidaan sanoa yllättyneen, sillä vesi vaikutti pintapuolin puhtaalta, eikä siinä ollut vierasta hajua tai makua. (Lahti 1996).

Tiedon kulku veden saastumisesta oli hidasta ja veden käyttö kiellettiin vasta elokuun lopussa. Oittilaisille toimitettiin säiliöautoissa puhdasta juomavettä ja vesijohtoveden juonti kiellettiin. Vesijohtovettä sai käyttää kuitenkin muuten esimerkiksi peseytymiseen ja muihin talousveden käyttötarkoituksiin. Akuutti tilanne kesti melko pitkään ja uusi vesijohto saatiin tammikuussa 1993 toimintakuntoon. (Lahti 1996).

Viranomaiset alkoivat tutkia asiaa ja paikansivat saastumisen lähteeksi entisen pesulan kiinteistöön kuuluneen kaivon, johon oli kaadettu liuotinaaineina. Pesula oli aloittanut toimintansa 1950-luvulla ja toiminta oli jatkunut vuoteen 1968. Liuotinaaineen olivat lienneet maahan ja päätyneet siten pohjaveteen. Sen lisäksi että pohjavesi oli saastunut, oli saastunut myös maa jätekaivon ympärillä. Jätekaivo, josta saasteet olivat peräisin, sijaitsi Oitin kylän keskeisellä paikalla. Löydetyt saasteet ilmenivät myös kaasuina, jotka olivat hajuttomia, mauttomia ja värittömiä sekä kykenivät kulkeutumaan betonin lävitse. Tämä aiheutti uhkaa läheisille asunnoille. Saasteiden hajoamistuotteet, joita löytyi runsaasti maaperästä, olivat tunnettuja syövän aiheuttajia jo pieninä määrinä. (Lahti 1996).

Oitin vesien saastuminen oli asukkaiden kannalta yllättävä tapahtuma, johon kylä sopeutui hyvin. Yllättävät taloudelliset menot ja hidas tiedonkulku tapahtuman alkuvaiheessa olivat mediakeskustelun fokuksessa. Oittilaiset suhtautuivat tapahtumaan sopeutuen ja ymmärtäväisesti. Eniten tyytymättömyyttä aiheutti hitaasti toiminut vesitutkija (Lahti 1996; 1998). Oitin tapaus oli erityisen mielenkiintoinen, sillä sen vaikutuksia ei ollut suoraan havaittavissa tai haittavaikutukset ovat tulleet esille vasta pitkän ajan kuluessa. Sensaatiomaisinta oli Oitin tapauksessa kankea tiedonkulku. Tämä saattaa johtua ongelman näkymättömästä luonteesta. Oitti nosti aikanaan moderniteettikeskustelua ja toimi riskiyhteiskuntateorioiden havainnollistajana (Lahti 1998). Saastuminen oli taloudellisen toiminnan tulosta ja myös saastumisen ratkaisemisen ongelmat olivat pitkälti taloudellisen toiminnan arviointia, mikä on tyypillistä riskeille (esim. Saikkonen 2015).

4.3 NOKIAN VESIKRIISI 2007-2008

Nokialla loppuvuodesta 2007 puhjennut vesikriisi oli pitkäkestoinen ja monen ihmisen elämään vaikuttanut tapahtumaketju. Vesikriisi oli pitkällinen ja sen seurauksena sairastui lähes 6000 ihmistä, eli noin viidennes kaikista Nokialaisista. Epidemian aiheutti puhdistetun jäteveden, eli teknisen veden sekoittuminen juomaveteen. Tekninen vesi ja juomavesi pääsivät sekoittumaan Nokian Kullaanvuoren jätevedenpuhdistamolla laittoman yhdistysputken kautta, joka avattiin vedenpuhdistamolla tehtävien huoltotöiden yhteydessä (Seeck ym 2008; Lavento 2009; Laine 2014.).

Nokian vesikriisi oli äkillinen, yllättävä ja inhimillisen virheen aiheuttama kriisi, joka asetti kriisijohtamisen ja -viestinnän kovalle koetukselle (Seeck ym. 2008). Nokialla veden laadusta tuli jatkuvasti valituksia sen kahden päivän ajan, kun teknistä vettä oli päässyt virtaamaan juomavesiverkostoon, mutta näihin signaaleihin ei osattu reagoida, eikä viestinnän merkittävää roolia ymmärretty osana kriisinhallintaa (Seeck ym. 2008; Lavento 2009). Nokian vesikriisin hallintaa, tiedottamista ja hoitamista on kritisoitu paljon tapahtumien aikana ja jälkeen. Erityisesti kunnan tiedottaminen ja reagointi katsottiin hitaaksi ja tiedottaminen hajanaiseksi (Seeck ym. 2008; Lavento 2009; Laine 2014).

Nokian tapauksen syntyprosessi oli erilaiset verrattuna Oittiin ja Näsijärveen, sillä vesikriisin synty oli sidottavissa niin vahvasti yhteen tapahtumaan, jonka takaa löytyy yksittäinen toimija. Tästä huolimatta Nokialla ongelman havainnointiin meni aikaa, eikä paikalliset viranomaiset kyenneet tavoittamaan kaikkia, joita ongelma koski (Seeck ym. 2008). Ongelman puutteellisenä ymmärtämisenä voidaan käsittää myös se, etteivät vedenpuhdistamon käytännöt olleet säännösten mukaiset (Seeck ym. 2008; Lavento 2009).

5. AINEISTO JA METODI

Tutkielmani tulkitsee Petäjaveden tapahtumia sanomalehtiartikkelien pohjalta ja tarkastelee niitä suhteessa sekä riskin käsitteeseen että aiempiin vesitapauksiin. Tutkielmassani analysoin Petäjaveden paikallislehden kirjoituksia koskien vesikriisiä narratiivianalyysin avulla.

5.1 AINEISTO

Petäjaveden sanomat on viikoittain ilmestyvä kotiseutulehti. Lehti toteaa olevansa puolueeton uutislähde ja lehteä on julkaistu vuodesta 1960 alkaen. Lehdessä julkaistaan laajasti Petäjaveden kunnan tapahtumia käsitteleviä lehtijuttuja ja Petäjäveteen liittyviä kirjoituksia lähtien ajankohtaisista uutisista aina paikallisten tekemiin sarjakuviin ja pakinoihin.

Jutut sijoittuvat aikavälille 20.2.2019 – 19.8.2020. Aikajänne on siis yli vuoden. Yhteensä aineisto käsittää 29 kirjoitusta, joista pitkiä uutisjuttuja (11 kpl), lyhyitä uutisjuttuja (5kpl), etusivun uutisia (5 kpl), päätoimittajan kommentteja (5 kpl), mielipidekirjoituksia (2 kpl) ja gallupeja (1 kpl). Pitkäksi uutiskirjoitukseksi olen laskenut laajemmat kuin kolmen kappaleen kirjoitukset. Kolmen kappaleen tai alle kolmen kappaleen uutiset olen laskenut lyhyiksi uutisjutuiksi. Kirjoitukset ovat julkaistu pitkän ajan kuluessa, mutta valtaosa kirjoituksista on ilmestynyt lokakuussa 2019 (6 kpl), marraskuussa 2019 (10 kpl) ja tammikuussa 2020 (5 kpl). Lehtiaineiston tapaan kirjoitusten yhteydessä on monessa tapauksessa esitetty kuvia. Lasken kuvat ulos analyysistäni pitääkseni analysoitavan materiaalin määrän kohtuullisena.

Sain aineiston Petäjävesi-lehden toimitukselta tutkielmaani varten. Kirjoitukset lähetettiin minulle päätoimittajan toimesta. Sain PDF-tiedostot niistä sivuista, joilla käsiteltiin vesikriisiä tai siihen liittyvää materiaalia. Luotan siihen, että paikallisena ja ilmiötä alusta asti läheltä seuranneena päätoimittajalla on käsitys siitä, mitkä artikkelit vesikriisiä käsittelevät.

Pääsääntöisesti jutut ovat vesikriisiä jo pääotsikossaan käsitteleviä kirjoituksia, mutta muutamat jutut käsittelevät kunnan taloutta, jonka yhteydessä vesikriisi mainittiin. Osassa lehtikirjoituksista uutisoidaan uusista tapahtumista ja vesikriisin käännteistä ja osa taas

taustoittaa vesikriisiä, kertoo asukkaiden mielipiteitä tai antaa muuta liitännäistä informaatiota.

5.2 METODI

Tutkimusotteeni on kerronnallinen. Kerronnallisuus on tyypillistä joukkoviestimille ja uutiset esimerkiksi usein esitetään kertomuksina, joissa käydään läpi kronologisesti asioiden syy–seuraussuhteita (Alasuutari 1999, 126–127). Käsittelen Petäjaveden vesikriisiä aineistoni pohjalta juonellisena kertomuksena, joka alkaa riskien todeksi tulemisesta ja päättyy tilanteen ratkaisuun ja joka sisältää elementtejä merkityskamppailuista sekä diskursiivisia käytäntöjä. *Tarinan* käsitteellä viitataan tapahtumakulun kuvailemiseen, eli tarinan analyysissä tarkastelen sitä, mitä on tapahtunut (Heikkinen 2016). Tulkinnoissa aion hyödyntää myös aiempia vesitapauksia analogioina. Analogioiden vertailu mahdollistaa myös diskursiivisten merkitysrakenteiden tunnistamiseen.

Narratiivi eli kertomus sisältää tarinan sekä kerronnallisen diskurssin. Kerronnallisen diskurssin lisäksi aineistoa voisi tarkastella myös mediadiskurssin avulla, sillä se koostuu mediateksteistä. Mediasta on löydettävissä vakiintuneita kerronnallisia diskursseja, jotka syntyvät sen ympärille, miten jostakin asiasta kerrotaan. Narratiivisia diskursseja tutkittaessa keskiössä ovat perinteisesti kertomisen konventiot ja tavat (Heikkinen 2016).

Narratiivista diskurssia tarkasteltaessa voidaan vastata paremmin kysymyksiin siitä, miten todellisuutta rakennetaan esitettyjen tarinoiden avulla, mitkä asiat esitetään kertomuksen kannalta merkittävänä. Perinteisesti mediatekstiä tulkitaan diskurssien yhteydessä mediadiskurssien avulla. Itse olen kuitenkin päättänyt keskittyä Petäjaveden vesikriisin narratiiviseen diskurssiin. Kiinnostavaa onkin siis mielestäni tarkastella kronologisesti etenevää tapahtumaketjua lähestyen narratiivista diskurssia: miten ympäristökriiseistä rakennetaan tarinaa?

Kerronnallinen diskurssi sisältää tarinan esitysmuodon ja sen kulttuuriset konventiot, laajemman yhteiskunnallisen kehityksen ja vakiintuneen tavan kertoa asioista.

Kerronnallinen diskurssi myös tekee helpommaksi tulkita löytyviä narratiiveja jatkumoina, pikemmin kuin yksittäisinä lehtijuttuina (Heikkinen 2016).

Narratiivin toinen puoli - eli itse tarina - on vielä jaettavissa kahteen osioon: tapahtumiin (*events*) ja olevaisiin (*entities*). Tapahtumissa on eroteltavissa teot (*acts*) ja sattumukset (*happenings*) sekä olevaisista henkilöt (*characters*) ja tapahtumapaikat (*settings*). (Heikkinen 2016; Hänninen 2016). Teot vaativat aina henkilöiden intentionaalista toimintaa. Tätä jakoa aion hyödyntää, kun määrittelen aineistosta löytyviä tarinoita analyysissäni. Tarinat syntyvät tapahtumien kulttuurisen tulkinnan kautta ja johtavat yhä kertomuksiin, joita määrittelee kerronnan konventiot. Tarina on siis tapahtumien tulkitsemista.

Aineistoni on jatkuvasti sama lehti, mutta se, kenen näkökulmasta tapahtumia kerrotaan, määrittelee tässä yhteydessä vesikriisistä syntyviä tarinoita (Hänninen 2016). Näitä neljää ulottuvuutta (henkilöt, tapahtumapaikat, teot ja sattumukset) olen käyttänyt hyödykseni, kun olen analysoinut lehtiaineistoa. Olen kiinnittänyt erityistä huomiota toimijoiden ja tekojen vaihteluihin sekä sattumuksiin, sillä tapahtumapaikat ovat yhteneväiset.

Tarinassa on myös tunnistettavia piirteitä ja tarinat noudattavatkin Hännisen (2016) mukaan useimmiten samaa kaavaa. Tavallisella tarinalla on abstrakti ja orientaatio, jota seuraa mutkistava toiminta. Lopulta tullaan lopputulokseen. Lisäksi tarinat sisältävät evaluaatioita, jotka kuvaavat tarinan henkeä ja tunnelmaa. Kaikkea näitä seuraa useimmiten päätäntä, jolla muistutetaan tarinan kerronnallisuudesta ja nykyhetkestä. Tarinassa tulee ilmi kertomuksen juonirakenne ja se auttaa selvittämään, mitä aineistossa tapahtuu.

Aineistoni koostuu useista erilaisista lehtiartikkeleista ja narratiivisen analyysin voisi tehdä kustakin erikseen. Tarkastelen Petäjäveden vesikriisiä kuitenkin yhtenä tapahtumaketjuna, sillä tavoitteeni tutkijana on lukea lehtijutuista suurempia, artikkelit ylittäviä tarinoita, joita hyödynnetään kriisistä uutisoidessa. Tarinat voivat olla limittäisiä ja toisistaan irrallaan, vaikka niitä käsiteltäisiinkin samoissa lehtijutuissa.

7. ANALYYSI

Aineistosta oli löydettävissä kolme narratiivia. Nämä narratiivivit olivat kuntalaisten ja yhteisöllisyyden narratiivi, talouden ja poliittisen päätöksenteon narratiivi sekä tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivi. Narratiivit kokonaisuudessaan kertoivat siitä, miten eri toimijat vuorovaikuttivat vesikriisissä toistensa kanssa ja mitä ulottuvuuksia kriisi sai. Narratiivien myötä vesikriisin merkitykset eri toimijoille tulivat ilmi.

Narratiivit jaottelin henkilöhahmojen näkökulmien (*characters*) mukaan. Tässä on tosin huomattava, että kaikkien kolmen löytämäni narratiivin päähahmo(joukko) oli mukana toisissa narratiiveissa, mutta erilaisessa roolissa. Jaeottelua helpotti se, että aineistossa juttuja pystyi erottelemaan artikkeleihin, jotka liittyivät jokainen kyseiseen narratiiviin, joskin erityisesti vesikriisin alussa kaikki hahmot olivat ikään kuin ”samassa sopassa”, jolloin kaikkia henkilöhahmo(joukkoja) saatettiin käsitellä samassa lehtijutussa. Narratiivit alkoivat eriytymään toisistaan ensin alaotsikoin ja pian lehtijutuun.

Kaikki kolmea narratiivia taustoitti sama tapahtumakulku, jonka takia monet sattumukset – erityisesti vesikriisin alussa– olivat samoja. Kaikille narratiiveille oleellinen ja jaettu tapahtumakulku tiivistyy aineistossa näin:

”Vesikriisi alkoi viime lokakuun alussa, kun Syrjäharjun päävedenottamon veteen sekoittui sateiden aikana pintavesiä, eikä ottamon lähde palautunut ennalleen. Vesi piti ottaa kahdesta varavedenottamosta, jotka eivät kuitenkaan kestä normaalia vedenkulutusta, joten kuntalaiset joutuivat säästämään vettä.” (Petäjävesi -lehti nro 13/2020 s. 3)

7.1. KUNTALAISTEN JA YHTEISÖLLISYYDEN NARRATIIVI

Ensimmäinen tarina, jonka käyn läpi, on kyläläisten tarina. Tässä tarinassa henkilöhahmoista vahvin on Petäjäveden kunnan asukas, jota vesikriisi koskee. Tämä joukko on noin puolet Petäjäveden asukkaista (*Petäjävesilehti 6.11.2019 s. 5*). Asukkaat eivät henkilöidy kehenkään tiettyyn asukkaaseen, vaan yksittäiset haastateltavat toimivat ennen kaikkea

”kuntalaisen” edustajana aineiston lehtijutuissa. Petäjätiset saavat monia nimityksiä: he ovat ”kuntalaisia”, ”kyläläisiä”, ”vesilaitoksen asiakkaita” ja ”pettuetisiä”.

Kyläläisten tarinassa tapahtumapaikat löytyvät tiiviisti Petäjävedeltä. Petäjävesi toimii laajempaan rajauksena, mutta sen lisäksi hahmot kohtaavat erilaisilla julkisilla Petäjäveden paikoilla, kuten Uimalan rantasaunalla, vedenjakelupisteillä ja toistensa luona, päiväkodissa ja kotona.

7.1.1 HENKILÖHAHMOT, TEOT JA SATTUMUKSET NARRATIIVISSA

Henkilöhahmoja ovat itse kuntalaiset ja päättäjät. Kuntalaisten ääni tulee kuuluviin uutisraporttien haastatteluissa, gallupissa, omissa mielipidekirjoituksissa sekä päätoimittajien kommentteissa, joissa päätoimittaja sisältyy itse osin kyläläisiin reflektoiden elämää vesikriisin keskellä.

Kyläläisten joukkoa, jota kriisi koskettaa, rajataan. Ulkopuolelle rajataan kirjoituksissa useampaan kertaan Kintauden osuusvesikunnan osakkaat sekä ne, joilla on oma kaivo (*Petäjävesi nro 8/2019 s. 5; 41/2019 s. 1; nro 44/2019 s. 3; 46/2019 s. 3*). Rajaamispuhetta ilmenee useimmiten silloin, kun puhutaan ”vedensäästötalkoista”. Tämä ei ole kuitenkaan systemaattista ja esimerkiksi kyläläisillä, jotka saavat veden omasta kaivosta, on myös ongelmia veden kanssa (*Petäjävesi -lehti nro 8/2019 s. 5*). Kintauden osuusvesikunnan osakkaat saavat oman roolinsa useammassa artikkelissa, jossa heidät esitellään kunnan kauppakumppaneina ja mahdollisina osaratkaisuna ongelmaan (*Petäjävesi -lehti nro 45/2019 s. 5*). Kintauden vesiosuuskunnan osakkaat, jotka kiistämättä kuuluvat Petäjäveden kuntalaisiin, saavat kuitenkin vahvemmin roolin osana tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivia kuin kyläläisten narratiivia.

Kuntalaisten ja yhteisöllisyyden tarinassa merkittävimmät teot ovat veden säästäminen – osallistuminen ”vedensäästötalkoisiin”. Kuntalaisten tarinassa vedensäästö jakautuu veden säästämiseen itsessään ja veden säästämistä puhumiseen. Vettä säästetään käymällä julkisessa saunassa, noutamalla vettä säiliöautoilta, lyhentämällä pesuohjelmia, keräämällä sadevettä sekä jakamalla vedensäästövinkkejä toisille. Vedensäästämisestä puhuttaessa kuntalaiset jakavat sekä vinkkejä veden säästämiseen, että evaluoivat tilannetta.

Kuntalaisten asennoituminen vedensäästöön on ymmärtäväistä ja joustavaa. Esimerkiksi yleisönosakirjoituksessa nimimerkki Lukija kirjoittaa:

”Tottakai tämä vesitilanne vähän harmittaa ja teettää ylimääräistä työtä, mutta jos asiaa laittaa mittasuhteisiin, niin mikäs meillä täällä on ollessa jos ei vedentulo kokonaan loppu.” (Petäjavesi -lehti nro 45/2019 s. 6)

Soraääniäkin kuuluu ja tilanteeseen suhtaudutaan turhautuneesti. Vaikka motivaatio säästää vettä tuntuu välillä lipsuvan, se ei lakkaa. Petäjavesilehden gallup vesitilanteesta nosti esille kuntalaisten suhtautumisia vesitilanteeseen 28.11.2019:

*”No, vähän tympäisee, eihän tämä mukavaa ole, mutta ei tämä sen pahemmin ole kinnannut.”
(Petäjavesi -lehti nro 48/2019 s. 3)*

sekä:

*”Aluksihan tilanne oli uusi ja yllättävä, mutta kriisin jatkuessa tilanne on alkanut kyllästyttää ja sitä myötä veden säästäminen on ruvennut lipsumaan. Poikkeustilanne on ikään kuin muuttumassa normaaliksi.”
(Petäjavesi -lehti nro 48/2019 s. 3)*

Kuten aiemmasta tulee ilmi, tilanne tuntuu asukkaille normalisoituvan, ja kyläläiset jaksavat ilmeisesti koko vesikriisin ajan säästää vettä, joka ei kertaakaan pääse loppumaan. Tämä tulee ilmi esimerkiksi siitä, että jo kuukautta aiemmin kyläläisten motivaatiosta sanottiin näin:

*”Kuntalaiset ovat alkaneet jo väsyä vedensäästöön ja lähestyvä talvi tuntuu kysymysmerkiltä.”
(Petäjavesi -lehti 43/2019 s. 1).*

Tarinassa myös korostuu toisten puolesta tehdyt teot (naapuri hakee vettä, hädänalaisten auttaminen). Varsinkin vanhukset saava aineiston mukaan apua muilta kuntalaisilta. Myös kunta korostaa auttavansa kuntalaisia jo ennen vesikriisin todeksi tulemistä (Petäjavesi -lehti nro 8/2019 s. 5).

Kuntalaiset eivät varsinaisesti syytä tilanteesta ja sen pitkittymisestä ketään, mutta kunnan hallinnollinen puoli saa osakseen joitakin epäilyjä (*Petäjävesi -lehti nro 48/2019 s.3*) ja tiedotus moititaan. Syyllisyys ei ole kuitenkaan velvoittavaa tai hyökkäävää ja kaiken kaikkiaan suhtautuminen tilanteeseen on ymmärtäväinen ja näyttäisi herättäneen yhteisöllisyyttä Pettuvetisissä. Ensisijaisesti kuntalaisten tuntuvat kuitenkin ajattelevan, että kunta on heidän puolellaan ja etsii mahdollisimman nopeasti ratkaisuja hankalaan tilanteeseen (*Petäjävesi -lehti nro 43/2019 s. 2*)

Sattumukset kuntalaisten tarinassa ovat ennen kaikkea veden saastuminen ja loppuminen, vesilaitoksen sulkeminen ja kunnan tekemät ratkaisut. Kuntalaiselle sattumuksina näyttäytyvät myös vesitilanteen eteneminen, kuten uuteen kaivoon liittyvät rakennustyöt, päätöksenteko ja budjetointi. Kyläläisiä ei sisällytetä päätöksentekoon, vaan kyläläisten rooliksi ja teoksi kuuluu totella päättäjiä ja asiantuntijoita sekä jaksaa säästää vettä. Vaikka kyläläisten motivaatio hiipuukin vesikriisin edetessä, ei se valu tyhjiin missään vaiheessa. Kuntalaisille sattumuksena näyttäytyy myös vesikriisin loppuminen, kun vedensäästö saa vihdoin loppua vuoden 2020 maaliskuussa (*Petäjävesi -lehti nro 13/2020 s. 3*).

7.1.2. KERRONNALLINEN DISKURSSI

Kuntalaisten ja yhteisöllisyyden narratiivin kerronnallinen diskurssi tiivistyy paljon siihen, miten aineistossa pienen kunnan asukkaista käsiteltiin yksikkönä. Kuntalaiset olivat suhteessa päättäjiin, asiantuntijoihin ja palveluntarjoajiin alisteisessa asemassa, joilla ei ollut valinnan varaa veden säästämiseksi. Kuntalaiset olivat kuluttajia ja asiakkaita, joiden toimintamahdollisuudet kriisissä rajoittuivat toistensa auttamiseen ja ohjeiden noudattamiseen. Toisaalta selväksi tulee, että kuntalaisilla ei todellisuudessa ollut toimintamahdollisuutta olla sitoutumatta vedensäästöön, vaan tämä toimintamahdollisuus oli näennäinen – jos vettä käytetään vanhaan tapaan vesi yksinkertaisesti loppuu.

Uutisoinnissa korostettiin kuntalaisten yhteisöllisyyttä; Petäjäveden kunnan erityislaatuista luonnetta. Samalla korostui se, kuinka irrallaan kuntalaiset olivat päätöksenteosta. Kuntalaiset saivat tilaa kokemusasiantuntijoina suhteessa tilanteeseen, toisin sanoen he jakoivat toisilleen vinkkejä, miten vettä säästää parhaiten. Vesikriisin syvä vaikutus näkyi esimerkiksi siinä, kun aineistossa tuli ilmi, että päiväkotikäinen lapsi oli tuonut päiväkodista kotiin vedensäästövinkkejä (*Petäjävesi -lehti nro 46/2019 s.6*).

Tilanteen muututtua normaaliksi kuntalaisille, hiipuu kuntalaisten kertomus taustalle. Vesikriisin alun jälkeen jutut käsittelevät vesikriisiä täysin teknillis-taloudellisen ja asiantuntijakertomuksen kautta. Kuntalaisten rooli vesikriisin hallinnassa muuttuu stabiiliksi. Vesikriisi muuttui puhtaasti teknillis-taloudelliseksi ongelmaksi, mitä osaltaan voisi selittää se, että kuten tarinaa läpi käytäessä tuli ilmi, tilanne muuttui normaaliksi kuntalaisille. Pisimpään kuntalaiset pysyivät mukana viikoittain kirjoitettavissa lyhyissä pääkirjottajan kommentoissa. Kuntalaisten roolia muissa narratiiveissa havainnollistaa 25.3.2020 otsikolla ”Vesikriisi on ohi” -uutinen, jossa kuntalaiset mainitaan tapahtumien tiivistelmässä:

*”Vesi piti ottaa kahdesta varavedenottamosta,
jotka eivät kuitenkaan kestä normaalia vedenkulutusta,
joten kuntalaiset joutuivat säästämään vettä”
(Petäjävesi -lehti n. 13/2020 s. 3)*

Tämän uutisen lopussa mainitaan Tampereen yliopiston ORSI-hanke, joka on kiinnostunut tarkastelemaan sitä, miten kuntalaiset saatiin sitoutumaan vedensäästämiseen. Tämä voidaan tulkita niin, että kuntalaisten roolin merkittävyys tilanteen hallinnassa on tajuttu niin kunnan sisällä kuin ulkopuolellakin.

Kuntalaisten motivaatiota pidetään yllä rakentamalla kuvaa yhteisöllisestä, auttavaisesta ja mukautuvasta kuntalaisesta. Soraäänit vesikriisiin löytyvät pääsääntöisesti niistä jutuista, joissa kyläläiset saavat oman puheenvuoron, mutta samaisissa jutuissa myös korostetaan avuliaisuuden ihannetta ja yhteisöllisyyttä kriisissä kuntalaisten omalla äänellä. Kriisinhallinta on kuntalaisten yhteinen intressi, joka näkyy esimerkiksi jatkuvana puheena ”vedensäästötalkoista”. Talkoo sanana viittaa yhdessä tehtävään, yhteisölliseen, kaikkien eduksi tehtyyn vastikkeettomaan työhön. Talkoo –puhe onkin yleistä, kun yritetään nostattaa yhteismieltä ja halutaan korostaa päämäärän olevan kaikkien edun mukaista.

Yhteisöllisyyttä rakentaa myös päättäjien ja asiantuntijoiden kuntalaisia vesikriisin hoitoon osallistava puhe. Kunnanjohtaja Eero Vainio esimerkiksi kirjoittaa Petäjävesi -lehden 1 / 2 numerossa 2020:

*”Meillä on Petäjävedellä kyky keskustella ja tarttua
yhdessä toimeen oli kyse sitten iloisista asioista ja*

kriisien torjumisesta.” (Petäjävesi -lehti nro 1/2/2020 s.1)

7.2 TALOUDEN JA POLIITTISEN PÄÄTÖKSENTEON NARRATIIVI

Talouden ja poliittisen päätöksenteon narratiivissa sattumukset ja asiantuntijat määrittelevät tehtäviä valintoja. Taloudelle rakentuu oma tarinansa suhteessa kriisiin, joka aineistossa kietoutuu yhteen poliittisen päätöksenteon kanssa. Talouden ja poliittisen päätöksenteon narratiivissa korostuu vesikriisin taloudellinen arviointi ja asiantuntijatiedon merkitys paikallisessa päätöksenteossa.

Vesikriisi näyttäytyy talouden narratiivissa yllättävänä ja harmillisena, epävarmana ja kasvavana kulueränä, jonka hoitoon ei liity kiistoja. Kaikki aineistossa esitellyt kaupunginhallituksen ehdotelmät vesikriisiin hoitoon hyväksytään. Päätösten perusteeksi esitetään asiantuntijatietoa. Tämä näkyy useissa jutuissa, joissa esitellään päätöstä puoltavia asiantuntijakommentteja ja kerrotaan näiden mukaisesta päätöksestä (*Petäjävesi -lehti nro. 43/2019 s. 1; 18/2020 s. 1*).

Talouden ja poliittisen päätöksenteon tarinan tapahtumapaikat ovat laajassa mittakaavassa samat, kuin kyläläisten (Petäjävesi). Sen lisäksi erityisesti poliittis-taloudellista päätöksentekoa tehtiin myös tarkemmin eritellyillä areenoilla, kuten kaupungintalolla ja valtuuston kokouksessa.

7.2.1. HENKILÖHAHMOT, TEOT JA SATTUMUKSET NARRATIIVISSA

Talouden ja poliittisen päätöksenteon tarinan toimijat ovat etupäässä kunta ja sen mainitut toimielimet, kuten kunnanvaltuusto, joka äänestää budjetista ja muusta vesikriisin hallitsemiseksi ja tulevaisuudessa ehkäisemiseksi tehtävistä investoinneista sekä kuntarakennelautakunta, joka laatii kunnanhallitukselle ehdotuksia toimenpiteistä. Kuten kuntalaistakin, edustaa useat henkilöt kunnan poliittisia päättäjiä, mutta tarina ei oleellisesti rakennu heidän varaansa henkilöinä, vaan siihen, että he edustavat tarinassa viranomaistahoa: Petäjäveden kuntaa, jolla on sekä velvollisuus että vastuu hoitaa vesikriisiin liittyvää päätöksentekoa.

Poliittisen päätöksenteon ja talouden tarinassa uudet, rahaa vaativat velvoitteet ovat pääsääntöinen vastoinkäyminen. Tämä näyttäytyy kunnan velvollisuutena huolehtia asukkaiden vedensaannista ja kriisin ratkaisuiden rahoittamisesta. Vesikriisin loppuvaiheessa ratkaisuista etsitään taloudellisia hyötyjä ja keskustellaan Petäjäveden mahdollisuuksista myydä tulevaisuudessa vettä muualle sekä Kintauden kyläläisten vesinfrastruktuurin vuokrasta. Ensisijaisesti vesikriisi kuitenkin aiheuttaa kustannuksia kunnassa investointien ja kriisinhallinnan muodossa

”Varaveden jakelua jatketaan Kyläsepän pihassa, varikolla ja paloasemalla. Se kustantaa kunnalla tuhat euroa päivässä, joten halpaa lystiä se ei ole.”
(*Petäjävesi -lehti nro 43/2019 s. 1*)

”Syrjäharju II (...) myönnetään 450.000 euron lisämääräraha” (*Petäjävesilehti nro. 6/2020 s. 3*)

Lisäksi aineistosta tulee ilmi, että vesitilanne ja veden säästämisen tarve vaikuttaa myös kunnan työpajaan ja näin siis pienentää kunnan saamia tuloja (*Petäjävesi nro 44/2019 s. 3*).

Vesikriisiin liittyvässä talousuutisoinnissa ei tule esiin poliittisia kiistoja tai konflikteja, vaan sen hoito vaikuttaa aineistossa yksimieliseltä. Hahmot ovat sekä joukkoja (kunnanvaltuusto) että evaluoijia (kuntarakennelautakunta) ja välillä myös yksilöityjä kunnanhallituksen jäseniä, joiden roolina on ehdottaa tai kannattaa. Teot ovat päätöksiä, rahoituksen myöntämistä, keskustelua ja kokoontumista.

Kunnanvaltuutettujen ja muiden poliittisten toimijoiden rooli on päättäjän ja poliitikon rooli. Talouden kiperiä päätöksiä ei enää punnita, kun siirrytään puheeseen vesikriisin (teknisistä) ratkaisuista. Aineistossa kunnan taloudelliset uhraukset, joita tehdään eivät saa osakseen sen erityisempää kiitosta, kun vesikriisin vaiheita peilataan jälkikäteen, lähinnä tekniikan puolelta. Tällöin kuntalaisten vedensäästö saa enemmän tilaa, eikä taloudellisia päätöksiä enää muistella. Taloudelliset päätökset ovat pakollinen ja tarvittava osa kriisinhallintaa. Koska päätöksenteossa nojataan niin vahvasti asiantuntijatietoon ja huoltotoimenpiteet ovat toimivia, ei päätöksentekoon kohdistu kritiikkiä ainakaan aineiston perusteella.

7.2.2. KERRONNALLINEN DISKURSSI

Talouden ja poliittisen päätöksenteon kerronnallinen diskurssi on nähtävissä siinä, miten narratiivi sulautuu osaksi kunnallistaloutta ja talousuutisia. Vesikriisin talousuutisista raportoidaan muiden talousuutisten yhteydessä ja vesikriisi kiinnittyy osaksi talouspäätösten massaa. Tämä tulee ilmi esimerkiksi niiden otsikoiden perusteella, joissa käsitellään vesikriisin talouspäätöksiä:

”Kiinteistöveroihin korotuksia” (Petäjävesi -lehti nro 46/2020 s. 3)

*”Säästökuuri on kova: Kunnassa aloitetaan yt-neuvottelut”
(Petäjävesi -lehti nro 45/2019 s. 1)*

sekä

*”Listoilla laajakaistaa, vedenottamo, leikkipuistoa
ja Tuulentupaa” (Petäjävesi -lehti nro. 6/2020 s. 3)*

Talouden ja poliittisen päätöksenteon kerronnallisen diskurssin rakentuminen muiden talouspäätösten yhteyteen tuo esille sen, kuinka kriisinhallintaan liittyy arviointia ja punnitsemista kunnan tarpeista. Aineistosta nousee esille, kuinka vesikriisi vaikeuttaa kunnan jo valmiiksi haastavaa taloudellista tilannetta. Vesikriisin hoitaminen tuo esille päätöksenteon haasteita, sillä vesikriisin hoito ja uusi vedenottamo ovat pois muilta kohteilta:

*”Alpo Kukkonen (kok.) esitti Nina Hirsiahon (vihr.)
kannattamana, että vedenottamon määräraha otetaan
Palvanlahden vesilaitoksen infran rakentamiseen
varatusta reilusta 230.000 eurosta.”
(Petäjävesi -lehti nro 18/2020 s. 1)*

Talouden ja poliittisen päätöksenteon kerronnallinen diskurssi rakentuu niihin yhteyksiin, joissa siitä uutisoidaan. Aineistossa esitellyt uutiset käsitetään monesti osana kunnan talousongelmia, joihin vesikriisi vain tuo oman akuutin mausteensa. Taloutta käsitellään vesikriisiin liittyvien uutisten yhteydessä tiiviimmin vesikriisin alkupäässä, mutta vuonna 2020 on talouden ja poliittisen päätöksenteon narratiivi erkaantunut muusta vesikriisin ympärillä käytävästä keskustelusta. Se ei ole niin vahvasti läsnä kuntalaisten mielessä, eikä sitä pohdita vesikriisin teknisten ratkaisujen esittelyn yhteydessä.

Talouden ja poliittisen päätöksenteon narratiivi saa myös paikon ironian sävyjä. Aineistosta nousee esille, että uuteen vedenottamoon liittyen on tehty alustavia budjetoiteja ja se on ollut suunnitteilla, mutta sitä ei olla ennen tilanteen etenemistä selvästikään koettu niin vakavasti otettavana uhkana, että siihen tulisi sijoittaa talousvaikeuksissa olevan kunnan varallisuutta. Olisikin mielenkiintoista nähdä, millaista keskustelua vedenottamon rakentamisen ja kunnostamisen ympärillä ollaan käyty ennen akuuttia vesikriisiä ja onko siihen liittynyt vahvempia poliittisia kiistoja tai ristiriitoja.

Aineistosta nousee myös esille syitä, joiden valossa vesikriisiä edeltävää poliittista päätöksentekoa voisi kyseenalaistaa ja poliittis-taloudelliset toimet ennen kriisiä saavat kritiikkiä kuntalaisten suunnalta:

*”Uuden kakkosottamon rakentamista lykättiin säästösyitä vuosi toisensa jälkeen”
(Petäjävesi -lehti nro 6/2020 s. 2)*

Petäjävesi -lehden nro 8 vuodelta 2019 tuo esiin vesipulan Petäjäveden alueella. Tällöin se on ollut kaivojen kuivuutta, joka on johtunut ennätysellisen matalalla olevista pohjavesistä. Ottaen huomioon Syrjäharjun vanhan rakenteen ja jo tehdyt suunnitelmat uuden vedenottamon varalle, on syytä pohtia, miksei veteen liitettyä riskiä koettu tarpeeksi suurena. Vesikriisi mielletään tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivissa vanhan kaivorakenteen aiheuttamaksi ja tämä vanha rakenne on ilmeisesti ollut tiedossa jo pitkään. Talouden ja poliittisen päätöksenteon narratiivin kerronallisessa diskurssissa on ironian lisäksi myös syyllisyyden sävyjä. Näistä huomioista huolimatta päättäjien toiminta näyttäytyy legitiiminä, eikä sitä suurissa määrin kyseenalaisteta kuntalaisten saati asiantuntijoiden puolelta.

7.3 TEKNIKAN JA ASiantuntijuuden NARRATIIVI

Tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivi on ratkaisujen puntarointia ja esittämistä, sekä vesikriisin ratkaisemista kentällä. Asiantuntijatietoon perustuen tässä narratiivissa henkilöahmojoukko sekä ohjeistaa kuntalaisia että tarvitsee poliittis-taloudellisia päätöksiä taaksensa, jotta vesikriisi voitaisiin ratkaista. Tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivissa

esitetään paljon ajallisia arvioita kriisin etenemisestä, arvioita tilanteen vakavuudesta ja selostetaan tilanteen kehittymistä, onnistumisia sekä haasteita.

Tekniikan ja asiantuntijoiden narratiivilla on vahva asema vesikriisissä. Sen rooli vesikriisin ratkaisussa on ilmeinen ja muut kertomukset tukevat sitä – ne ovat kertomuksina lähes vesikriisin ratkaisemisen sivujuonia. Asiantuntijoiden lausunnot ja ohjeet esimerkiksi määrittelevät paljon muiden narratiivien henkilöhahmojen toimintaa vesikriisin aikana. Esimerkiksi talouden narratiivissa päättäjien rooliksi jää lähinnä päättää myöntävästi tekniikan vaatimiin taloudellisiin tarpeisiin ja kuntalaisten tehtävä on huolehtia vedensäästöstä, ettei tekniikka täysin petä.

Tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivi rakentuu paljolti niiden uutisten ympärille, joissa vesikriisiä ratkaistaan käytännössä. Siinä on laaja toimijoiden joukko, joka myös muita narratiiveja vahvemmin henkilöityy asiantuntijoihin, joilla on rooli vesikriisin ratkaisemisessa. Vesikriisille on alusta asti tiedossa ratkaisu, joka esitellään ensimmäisessä vesikriisiä käsittelevässä lehtijutussa kriisin puhkeamisen jälkeen:

*”Syrjäharju ll rakentaminen kestää muutaman
kuukauden ja viimeistään sen valmistuttua kunnan
vesitilanne rauhoittuu” (Petäjävesi -lehti 41/2019 s.1)*

7.3.1 HENKILÖHAHMOT, TEOT JA SATTUMUKSET NARRATIIVISSA

Tekniikan ja asiantuntijuuden tarinassa henkilöhahmoja ovat asiantuntijat. Asiantuntijat ovat jaettavissa paikallisiin asiantuntijatahoihin ja kunnan ulkopuolisiin asiantuntijatahoihin. Lisäksi paikalliset asiantuntijat ovat jaettavissa yrityksiin ja julkisen puolen eli kunnan toimijoihin. Kunnan omat asiantuntijat nousevatkin ainoiksi aineistossa usein esiintyviksi hahmoiksi, joilla on oma roolinsa vesikriisin ratkaisemisessa ja ymmärtämisessä. Tämä on erityisen mielenkiintoista, sillä esimerkiksi poliittis–taloudellisessakin tarinassa esitellään hahmoja nimeltä, mutta heidän roolinsa ovat silti melko anonyymejä, kuten aiemmin toin ilmi.

Tekniikan ja asiantuntijuuden tarinassa tietotaito kriisin hillitsemiseksi sekä ratkaisemiseksi tuntuu alusta asti olevan kunnan teknisellä johtajalla (ensin Matti Varis myöhemmin Mikael

Nummi) sekä kuntatekniikan insinöörillä (Marko Riihimäki). Tekninen johtaja Mikael Nummi sekä kuntatekniikan insinööri Marko Riihimäki myös tähdittävät viimeisintä juttua, joka kulkee otsikolla:

”Vesikriisin päätös: Uusi hyvätuottoinen vedenottamo tuo toimintavarmuutta” (Petäjavesi -lehti 34/2020 s. 3).

Asiantuntijoiden lisäksi myös tahot, kuten vesilaitos ja aluehallintovirasto, eli AVI, näyttäytyvät hahmoina tekniikan ja asiantuntijuuden tarinassa. AVI esimerkiksi edustaa sekä sattumusta, joka hidastaa vesikriisin ratkaisua hitailla käytännöillään, että ulkopuolista asiantuntijuutta, jolla on kykyä arvioida uuden vedenottamon rakentamiseen liittyviä seikkoja. Petäjaveden paikallisten asiantuntijoiden rooli näyttäytyy myös hierarkkisessa asemassa ulkopuolisiin asiantuntijoihin ja viranomaisiin. Kunnan ulkopuolelta tulevat asiantuntijat ovat hahmoina melko neutraaleita tiedonantajia, joiden asiantuntijuus tekee heistä uskottavia ja joiden asiantuntijuuteen luotetaan käytännössä, mutta heidän ei ajatella olevan ratkaisun avaimia.

AVI:n ja muiden ulkopuolisten asiantuntija -organisaatioiden rooli näyttäytyy aineistossa ulkopuoliselta, mutta yhtä kaikkia kumppanuudelta, joskin esiin tulee myös mennyt kiista Vapo Oy:n kanssa. Tässä kiistassa turvetuottamo oli rakennettu Syrjäharjun toiselle puolelle ja kunta oli nostanut tästä kanteen. Petäjaveden kunta oli kuitenkin hävinnyt korkeimmassa oikeudessa 2018, sillä ELY-keskuksen asiantuntijoiden mukaan turvetuottamon kuivatusvesillä ei ollut vaikutusta vedenlaatuongelmiin, vaan ne johtuivat kaivon rakenteista. Tämä tuo esille sen, kuinka ulkopuoliset asiantuntijat, vaikka ovatkin osaavia, eivät ole samalla tavalla kunnan puolella kuin kunnan ja vesilaitoksen omat asiantuntijat.

*”Jos AVI:n lupa jostain syystä viivästyy, uuden ottamon rakentaminen voi mennä jopa ensi kesään”
(Petäjavesi -lehti 41/2019 s. 1)*

Sattumukset ovat vahvasti läsnä tekniikan ja asiantuntijuuden tarinassa ja sattumukset ajavat hahmoja usein tekoihin. Koko tarina on luettavissa sattumusten hoidoksi ja estämiseksi. Sattumukset ovat useimmiten teknisiä takaiskuja, jotka vaikuttavat vesikriisin hallitsemisessa, kuten putkistovuotoja. Monesti myös se, ettei kriisille ole löydetty ratkaisua tai ratkaisu on ongelmallinen, esitetään sattumuksen tavoin. Sattumukset myös valuvat

tarinasta muihin tarinoihin, joissa ne ovat enemmän tekoja kuin sattumuksia. Esimerkiksi vedensäästöä käsitellään tarinassa näin:

”Syrjäharjua ei saada vieläkään käyttöön, joten vedensäästötalkoita joudutaan edelleen jatkamaan”
(*Petäjävesi -lehti nro 43/2020 s. 1*)

”Veden säästeliästä käyttöä toivotaan kuntalaisilta edelleen.”
(*Petäjävesi -lehti nro 5/2020 s. 3*)

7.3.2 KERRONNALLINEN DISKURSSI

Tekniikan ja asiantuntijuuden kerronnallinen diskurssi rakentuu kahden tehtävän välille. Asiantuntijoiden rooli aineistossa on sekä hoitaa, että tiedottaa. Petäjävesi -lehdessä vesikriisiä tarkasteltaessa aiheet keskittyvät teknisten ratkaisujen seuraamiseen ja esittelyyn. Muiden narratiivien teot mukailevat tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivin ohjeita ja pyyntöjä, kuten kuntalaisten vedensäästö ja poliittis–taloudelliset päätökset.

Tekniikasta ja asiantuntijuudesta uutisoidaan vesikriisin ratkaisuna. Tekniikan ja asiantuntijuuden kerronnallinen diskurssi muuttuu vesikriisin edetessä ja puhe jatkuvista vastoinkäymisistä, vesiputkivuodoista ja huolesta, jotka korostuivat asiantuntijalausunnoissa esimerkiksi silloin, kun kuntalaisia houkuteltiin mukaan ”vedensäästötalkoisiin”, jää uupumaan. Teknisten ratkaisujen avulla kriisi peitotetaan ja tilanne muuttui voitokkaaksi, sillä onhan uusi porakaivo vähintäänkin Keski-Suomen tuottoisin.

”Hanke onnistui yli odotusten ja uusi kaivo on koko Keski-Suomen, ellei koko Suomen paras: sen tuotto on arviolta yli 600 jopa 700 kuutiota vettä vuorokaudessa”
(*Petäjävesi -lehti nro 5/2020 s. 3*)

Myöhemmin tekniikan ja asiantuntijuuden kerronnallisessa diskurssissa korostettiin Petäjäveden parantunutta tilannetta ja valoisia tulevaisuudennäkymiä.

”Syrjäharjulla sijaitseva uusi vedenottamo ennen

*kaikkea turvaa vedentuotantoa tulevaisuudessa ja
käyttövarmuus paranee” (Petäjävesi -lehti nro 34/2020 s. 3)*

Jälkiviisauden ja ironian sävyt, jotka värjivät talouden ja poliittisen päätöksenteon narratiivia, loistavat poissaoloaan. Tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivin kerronnallinen diskurssi on voitokas ja draaman kaari on selkeämpi kuin muissa narratiiveissa. Tekniikka ja asiantuntijat ovat tilanteen pelastavia vesikriisin asiantuntijoita, jotka vesikriisin kuluessa tekevät väsymättömästi töitä. Heidän toimintansa useaan kertaan alusta asti pelastavat kuntalaiset pahemmasta pinteestä nopealla toiminnalla ja asiantuntijuudellaan.

Aineistossa nousee esille, kuinka asiantuntijat tiedottavat vesikriisin käännteistä. He myös saavat enemmän omaa ääntään kuuluviin ja he nousevat kriisin ymmärtäviksi, selittäjiksi ja päihittäjiksi. Henkilöllisyydellä on enemmän väliä kuin muissa narratiiveissa: kuntalaiset ja poliittiset päättäjät edustavat vain joukkoja ja joukkojen tekemiä yhteisiä tekoja, mutta asiantuntijat taas edustavat omina itsenään useammin, vaikka hekin monesti edustavat laajempia asiantuntijatahoja.

8. PÄÄTELMÄT

Tässä osiossa keskustelutan analyysissä muotoutuneita narratiiveja ja esittelen keskeisimmät tulkinnat, joita aineistosta nousi esille. Keskustelutan narratiiveja yhteydessä teoreettisiin käsitteisiin ja aiempiin vesitapauksiin. Työni tavoite oli sekä tulkita Petäjäveden vesikriisin toimijajoukkoja, heidän välisiä suhteitaan ja kriisin tapahtumia, että hahmotella yleisesti ympäristökriisin tyypillisiä piirteitä ja prosesseja, joita riskien ja kriisien ympärillä tapahtuu.

8.1 VESIKRIISIN MONITULKINTAINEN LUONNE

Vesikriisistä rakentui kolme narratiivia, mikä kuvaa hyvin riski -käsitteen kelluvaa ja monitulkintaista luonnetta. Vesikriisi näyttäytyi aineistossani ensisijaisesti teknillis-taloudellisena ongelmana, johon asiantuntijatiedolla ja yritysten taidolla löydettiin ratkaisuja. Asian hoito koettiin kiireellisenä, sillä se vaikutti merkittävästi asukkaiden elämään ja vaati kuntalaisilta sopeutumista hankaliin oloihin. Kuntalaisten ja yhteisöllisyyden narratiivi vastaa Näsijärven tilannetta, jossa asukkaille Näsijärven saastuminen oli ikävä tilanne, mutta heillä ei ollut vaikutusmahdollisuuksia tilanteen hoitamiseen ja ongelman luonne mukaili ajalle tyypillistä käsitystä veden teknillis-taloudellisesta luonteesta. Tosin Näsijärven tapauksessa saastuminen oli teollisuuden aiheuttamaa, eikä Näsijärven tapauksessa saastumisen ajateltu sisältävän riskejä.

Kaikki kolme esiteltyä narratiivia ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Vaikka lehtijutut useimmiten korostavat yhden tahon näkökulmaa lehtijutussa, aineiston artikkelit ovat moniäänisiä. Lisäksi vuorovaikutussuhteet tulevat esille siinä, miten eri narratiiveissa suhtaudutaan toisten narratiivien päähahmoon. Esimerkiksi talouden narratiivissa päättäjien rooliksi jää lähinnä päättää myöntävästi tekniikan vaatimiin taloudellisiin tarpeisiin ja kuntalaisten tehtävä on huolehtia vedensäästöä, ettei tekniikka täysin petä. Narratiivit siis eivät rakentuneet yksittäisinä, vaan niiden roolia kriisinhallinnassa määrittelee se, miten muissa narratiiveissa otetaan huomioon ja käsitellään keskeisiä toimijoita.

Narratiiveissa toimijoilla on hierarkkinen yhteys toisiinsa. Kuntalaisten yhteisöllisyys mahdollisti muiden toimijoiden kriisinhallinnan. Ilman kuntalaisten yhteistä sitoutumista vesikriisin hallintaan, tilanne olisi ollut entistä haasteellisempi: Kuntalaisten vedensäästö oli edellytys kriisinhoitamiseksi, vaikka tekniikan ja asiantuntijuuden narratiivi sanelikin

kriisinhoitamista. Kunnan, eli poliittis–taloudellisen narratiivin protagonistin tehtävä oli huolehtia siitä, että tekniset ratkaisut saavat rahoitukset ja päätökset ajallaan sekä huolehtia siitä, että kuntalaiset saavat varavesiä ja tietoa tilanteesta.

Aineistoa tulkitessa vesikriisi tapahtumana sopi Beckin riskiyhteiskunnan kontekstiin. Kriisinhallinta tapahtui taloudellisen arvioinnin kautta. Asiantuntijatieto määritteli kriisin hoitamista. Riskit ja kriisi esitettiin syiltään ja ratkaisultaan teknisenä. Kiinnostavaa mielestäni oli, että asiantuntijatiedosta käytiin vähän keskustelua. Riskin tultua todeksi vesikriisin muodossa, ei varsinaisia tulkintakiistoja asiantuntijoiden näkemyksiin kriisinhallinnassa ilmennyt. Subjekttiivinen riskiasiantuntijuus tunti jäävän huomiotta: Vedensäästämisen neuvonnassa kuntalaiset neuvoivat toisiaan. Toimintaohjeita vedensäästön käytäntöön ei aineiston mukaan tullut kunnalta tai asiantuntijoilta, vaan niitä jaettiin kuntalaisten omissa kirjoituksissa ja puheenvuoroissa. Narratiivianalyyssissa kuntalaiset eivät näyttäneet tiedon tuottajina, vaikka aineistosta tuli ilmi, että Petäjävetsiltä löytyi kokemuksellista tietoa ongelmista veden kanssa.

Petäjäveden kriisinhallinnan elinehtona näyttäytyi kuntalaisten sopeutuvaisuus. Kuntalaisista rakentui narratiivi, jonka keskiössä korostui avuliaisuus ja yhteisöllisyys. Sama yhteisöllisyys ja ”talkoohenki” korostui myös Oitin saastumisonnettomuudessa, jossa ideaaliksi nousi nöyryys ja sopeutuvaisuus. Sekä Oitissa että Petäjävedellä vesitapausten koettiin kasvattaneen yhteisöllisyyttä (Petäjävesi -lehti nro 41/2019 s. 2; Lahti 1998, 155–156, 159). Petäjävedellä samaa puhetta pitivät yllä niin kuntalaiset itse, päättäjät ja asiantuntijat.

Bauwens toteaa artikkelissaan (2016) yhteisöjen sitoutuvan helposti maantieteellisesti rajatun yhteisön normeihin, sillä kanssakäyminen on henkilökohtaisempaa ja toistuvampaa (Bauwens 2016). Yhteisöllisyys ja yhteisen asian puolesta kamppailu auttoikin varmasti Petäjävetsiä sitoutumaan pitkäksi aikaa veden säästämiseen. Kuntalaisten koettu vapaus valita, sitoutuuko yhteiseen asiaan, mahdollisti spontaanin toimintatapaan velvoittavan yhteisön muodostuminen. Yhteisen tavoitteen eteen työskentelevät yhteisöt, jotka muodostavat omat vuorovaikutussääntönsä ja sallitut toimintatavat, syntyvät verkostojen kautta. (Lehtonen 1990 29–31; 236–242). Todellisuudessa kuntalaisten valinnan vapaus sitoutua vedensäästämiseen oli näennäinen, sillä ilman sitoutumista vesi olisi loppunut kokonaan.

8.2 PETÄJÄVEDEN TAPAUS MUUTTAÄÄ KÄSITYSTÄ RISKEISTÄ

Petäjäveden vesikriisi toteuttaa riskiyhteiskunnan toimintaperiaatteita, joissa yhteiskunta tuottaa omat riskinsä. Riskien syntyprosessit jäävät megariskien tavoin hallinnan ulottumattomiin ja ovat vaikeasti hahmotettavissa. Verrattuna aiempiin tapauksiin, merkittävin ero Petäjäveden vesikriisissä on kriisin syntyprosessit, jotka ovat etääntyneet suorasta ihmistoiminnasta ihmistoiminnan vahvistamiin luonnonprosesseihin.

Petäjäveden vesikriisi syntyi pitkän, kuivan kesän ja yllättävien rankkasateiden seurauksena. Nämä ovat molemmat tyypillisesti riskejä, joiden ajatellaan lisääntyvän voimistuvan ilmastonmuutoksen myötä Suomessa (Ahopelto ym. 2019; Marttunen ym. 2019; Silander ym. 2006). Tämä erottaa Petäjäveden muista vesitapauksista, sillä Tampereella, Oitissa ja Nokialla syy-seuraussuhteet olivat suoraviivaisempia ja jäljitettävissä ihmisten tai toimijoiden tekoihin ja toimintakäytäntöihin. Petäjäveden tapauksessa riski oli kaukaisempi, huonosti tunnistettu ja huonosti huomioonotettu.

Mieltäessämme ilmastonmuutoksen hallinnan ulottumissa olevana megariskinä, on sen vastuuta vaikea suunnata yksittäisille tahoille. Aiemmissa vesitapauksissa vastuunjako on ollut selkeämpää. Petäjävedellä syyllisiä vesikriisille ei juurikaan haettu, mutta narratiiveista talouden ja poliittisen päätöksenteon narratiiviin liittyi tulkinta, jossa ajateltiin riskienarvioinnin epäonnistuneen ennen vesikriisin todeksi tulemistä.

Tiedontuotannon merkitys nousee esille, kun pohdimme riskien paikallista määrittelyä riskiyhteiskunnan kontekstissa. Vaikka nykypäivänä riskit ovat vaikeasti rajattavissa, Petäjäveden vesikriisin takaa löytyvät riskit ovat tyypillisiä vesiturvallisuuteen kohdistuvia uhkia Suomessa.

Petäjäveden vesikriisiä ei käsitelty aineistossa juurikaan ympäristökriisinä. Aineistosta ei noussut esille, että lähteen saastumista olisi käsitelty ympäristöongelmana, vaan lähteen tarkoitus oli tuottaa juomavettä kuntalaisille. Aineistossa mainittiin kerran vedenottamon lähistölle rakennettu Vapo Oy:n turvetuottamo, mutta tässäkin tilanteessa huoli kohdistui juomaveden kelvollisuuteen ja luonnon käyttöarvon mahdolliseen vähenemiseen. Vesikriisin lopputulema oli se, että alkuperäistä lähdettä ei enää saatu käyttöön, mutta sen ympärillä ei aineistossa käyty keskustelua, sillä akuutin ongelman ratkettua uudella kaivolla ei kriisin syytä tai ulottuvuutta ympäristökriisinä käsitelty aineistossa. Vastaava kehityskulku

on sinänsä löydettävissä Tampereen tapauksessa, jossa Näsijärven saastuminen määriteltiin ympäristöongelmaksi vasta myöhemmin.

Petäjaveden tapauksessa ympäristöön kohdistuva riski tuli toteen, eikä sen perimmäistä syytä kyetty hoitamaan: alkuperäinen lähde saastui ja jäi käyttökelvottomaksi. Vesikriisi ratkaistiin uudella porakaivolla ja vedenottamalla, jonka vesi tulee eri virtauskohdasta. Paikallisesti ongelman ytimeksi määriteltiin Petäjävedellä Syrjäharjun vedenottamon lähteen saastuminen ja veden vähyys, ei prosesseja sen takana. Tämä on ymmärrettävää, sillä nämä prosessit ovat moninaiset ja kaikissa aineistosta löytämässäni narratiiveissa ne näyttäytyivätkin sattumuksen roolissa Petäjävedellä. Vesikriisin akuutin hoitamisen kannalta ympäristöongelman määrittely ei ollut tarpeellista ja ei myöskään olisi palvellut vesiongelmiensa kanssa painivaa Petäjävettä. Ongelmaa hoidettiin samaan tapaan kuin Tampereella Näsijärven saastuessa: koska vesivaranto ei ollut enää käyttökelpoinen, tuli hankkia uusi ja vakaampi vesivaranto. Tampereella vettä alettiin nostamaan Roineesta ja Petäjävedellä porattiin uusi kaivo.

8.3 VESITAPAUKSET RISKIYHTEISKUNNAN HAVAINNOLLISTAJINA

Nykypäivän riskit ovat usein varsin vaikeasti rajattavissa. Ne ovat osa fatalistista diskurssia, kriisiyhteiskuntaa ja järjestelmäriskinä eivät saa syntipukkia. Järjestelmäriskien kohderyhmä on laaja ja riski tavoittaa yhteiskunnassa tasapuolisesti kaikki. (Pursiainen 2020). Petäjaveden, Tampereen ja Oitin tapaukset ovat oivia esimerkkejä järjestelmäriskeistä. Syyllinen voidaan sinänsä osoittaa (Vanha kaivorakenne ja muuttuneet sääolosuhteet, Näsijärveä saastuttaneet sellutehtaat ja Oitin pesula), mutta syyllisyys ei ole velvoittavaa: perustuen esimerkiksi kykenemättömyyteen ennustaa sateiden määrää, aika- ja tietämättömyyteen ja uupuneeseen lainsäädäntöön. Nokialla järjestelmäriskien merkkejä löytyi kriisinhallinnan heikkouksista sekä vedenpuhdistamon uupuvista ja viallisista turvajärjestelyistä. Nokialla syyllinen voitiin osoittaa selvemmin, vaikkakin voidaan kiistää yhden henkilön olleen vastuussa koko tapahtumaketjusta (Seeck ym 2008).

Järjestelmäriskit tekevät riskien paikallisesta hallinnasta haastavaa. Paikalliset viranomaiset ovat velvollisia hoitamaan kriisiytyneet riskit pois päiväjärjestyksestä. Riskien syntyprosessit kriisien takana saatetaan tunnistaa vaillinaisesti, tai ympäristöongelman ongelman määrittely voi olla uupuvaa. Näsijärven saastuminen määriteltiin

ympäristöongelmaksi vasta useiden vuosikymmenien jälkeen ongelman ilmaantumisesta ja Oitissa turhautuneisuus kohdistettiin ongelman esiintuoneeseen vesitutkijaan – ei ongelman synnyttäneeseen pesulaan.

Kaikki esitellyt vesitapaukset korostavat riskiyhteiskuntaa ontologisena tilana. Kaikkia koskee myös riskien paikallisen määrittelyn epäonnistuminen. Riskien puntarointi ja käsittely paikallishallinnon piirissä keskittyi aineiston perusteella taloudelliseen arviointiin ja budjettiratkaisuihin. Petäjäveden riski oli huonosti ehkäisty, sillä ennen riskin toteutumista sitä ei pidetty suurena: muuten riskien arvioinnissa olisi suunnattu rahaa jo aiemmin sen hoitoon. Vastaavaa puutetta oli esimerkiksi Nokialla, jossa yhdysputki oli säädösten vastainen, mutta asiaa ei korjattu. Myös Näsijärven saastumisessa tehtaiden toimintaa ei nähty niin suurena riskinä, että sitä olisi ollut taloudellisesti viisasta lopettaa.

Maria Ylönen erittelee väitöskirjassaan ”Saastumisen kontrollin ideologia” (2011) vesien saastumisen kontrollia Suomessa 1960–2000 välisenä aikana. Yksi Ylösen analyysin löydöksistä on vahva teknillis–taloudellinen diskurssi, joka antoi teollisuudelle (erityisesti metsäteollisuudelle kuten Tampereella) oikeutuksen saastuttamiseen taloudellisen voiton ja kansallisen hyödyn nimissä. Myös Laine & Peltonen (2003) erittelevät väitöskirjassaan Näsijärven tapauksen olleen pitkälti ”oikeutettua saastuttamista”. Nokialla ei ollut vastaavaa hegemonista ymmärrystä saastumisen oikeutuksesta, olihan kyseessä vahinko ja saastuminen miellettiin poikkeamaksi normaalitilasta. Saastuminen oli yksittäisen tapahtuman onneton lopputulema ja kriisinhallinta itsessäänkin oli kehnoa (Seeck ym 2008). Petäjävedellä saastuminen nähtiin osin puutteellisen riskiarvioinnin syynä, mutta ongelman ytimessä nähtiin luonto ja sen oikut.

Riskiyhteiskunnan kontekstissa on mielestäni aiheellista pohtia, miten ilmastonmuutoksen voimistamat luonnossa ilmenevät muutokset koetaan. Niiden määrittely hallittavissa oleviksi riskeiksi on haastavaa, sillä muutoksen näyttäytyvät luonnon toimintana ja riskien syntyprosessit voidaan nähdä koko yhteiskunnan ja samalla ei kenenkään syynä. Riskien paikallista hallintaa voitaisiin parantaa ottamalla huomioon riskien syntyprosesseista olemassa olevaa tietoa. Vesiturvallisuuden huomioiminen paikallisessa hallinnassa ja riskien arvioimisessa voisi tulevaisuudessa ehkäistä veteen liittyvien riskien kriisiytymistä. Tämä kuitenkin vaatisi vesiturvallisuuden ja veteen kohdistuvien uhkien tuomista julkiseen keskusteluun ja riskien sanallistamista.

9. LOPUKSI

Tutkielmani tarkoitus oli tarkastella Petäjaveden vesikriisin myötä paikallismediaan syntyneitä narratiiveja ja tulkita niiden avulla paikallisten ympäristöriskien luonnetta. Analysoin lehtiartikkeleita Petäjävesi -lehdestä ja havaitsin kolme toisistaan eriävää narratiivia, jotka edustivat kriisin keskeisiä toimijajoukkoja. Vertailin Petäjaveden vesikriisiä suhteessa muihin paikallisesti toteen tulleeisiin vesitapauksiin ja huomasin tapauksilla olevan useita samanlaisia piirteitä. Erityisesti kaikissa korostui objektiivinen asiantuntijuus kriisinhallinnassa sekä kykenemättömyys huomata tarpeeksi ajoissa järjestelmäriskin piirteitä paikallisesti.

Petäjaveden vesikriisi on malliesimerkki ympäristökriisistä riskiyhteiskunnan aikakaudella. Paikallisesti toteen tulleeille ympäristökriiseille tyypillisiä piirteitä on riskien käsittely taloudellisena arviointina. Aineiston analyysi korosti riskien ja kriisien taloudellista pohjaa, sekä asiantuntijoiden valtaa kriisinhallinnassa. Riskien arvioinnissa tulisi kuitenkin osallistaa niitä, joihin riskit kohdistuvat enemmän, jotta riskejä voitaisiin paremmin tunnistaa. Ympäristöriskien luonne ja syntyprosessit ovat muuttumassa, mutta niiden julkinen käsittely ja niihin reagointi ei ole.

Vastuussa kriisinhallinnasta on hallinnollinen taso, mutta asiantuntijuus määrittelee sen, kuinka kriisejä tulisi hoitaa. Aineistosta nousi esille se, että subjektiivista asiantuntijuutta voitaisiin ottaa laajemmin huomioon riskien määrittelyssä. Tämän lisäksi kriisinhallinnan edetessä oli selvää, että yhteisöllisyys ja jaettu subjektiivinen asiantuntijuus auttaa yhteisöjä selviämään pitkäaikaisistakin kriiseistä ja tulee esimerkiksi tämän tutkielman aineistossa ilmi yhteisöllisyyden ihanteena ja avunantona. Yhteisöllisyys ja paikallisten asukkaiden sopeutuminen kriiseihin on kuitenkin vain näennäisesti spontaania ja vapaaehtoista.

Petäjaveden vesikriisiä tarkastellessa on mielenkiintoista, kuinka narratiivien henkilöhahmot rakentuvat vuorovaikutuksessa toisiinsa. Myös aiemmissa tapauksissa toimijat ja heidän välisensä vuorovaikutus nousevat esille, tosin Nokiolla, Tampereella ja Oitissa kommunikaation ongelmat ovat olleet keskiössä. Tampereella esimerkiksi asukkaiden rooli vesitapauksessa oli olematon ja vesitapaus oli poliittis-taloudellinen ongelma. Nokiolla kunnan viranomaisien heikko kriisiviestintä aiheutti sen, etteivät asukkaat olleen perille tapahtumista. Viranomaisilla myös meni aikaa reagoida tilanteeseen. Vertailu osoitti sen,

että viestinnällä on suuri rooli kriisien hoitamisessa sekä toisaalta myös sen, että vaikka riskejä arvioidessa asiantuntijanäkemyksiä asetetaan kyseenalaisiksi, tilanteen kriisiytyessä asiantuntijuuden auktoriteetti kasvaa, eikä asiantuntijatietoa juurikaan haasteta. Asiantuntijuus ja tiedotus myös näyttäisivät henkilöityvän kriiseissä.

Vesiturvallisuutta tulisi huomioida paremmin paikallisten riskien arvioinneissa. Vesiturvallisuuden merkitystä tulisi korostaa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa ja sen yhteys sujuvaan arkeen, ruoka- ja energiaturvaan tulisi huomioida paremmin erityisesti paikallisesti, sillä paikallisella hallinnalla on vaikutusvaltaa vesiturvallisuuden kysymyksiin. Vesiturvallisuuden ymmärtäminen poikkitieteellisenä käsitteenä, jolla on merkitystä politiikkaprosesseissa, helpottaisi sopeutumista ilmastonmuutoksen aiheuttamiin ympäristöriskeihin. Yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja analyysia käsitteestä tarvitaan lisää myös siksi, että puhdas ja saatavilla oleva vesi on elämän edellytys ja tutkimuskirjallisuudessa on selvä aukko. Petäjaveden vesiturvallisuuteen kohdistuneet paikalliset riskit, jotka tulivat toteen vesikriisinä, olivat tyypillisiä Suomessa vesiturvallisuuteen kohdistuvia riskejä. Vastaavanlaisia riskejä voi olettaa siis olevan ja mahdollisesti kriisiytyvän muuallakin Suomessa tulevaisuudessa, mikäli vesiturvallisuutta ei kyetä ottamaan tarpeeksi huomioon paikallisten riskien arvioinnissa.

Tutkielmani jälkeen kiinnostavaa olisi tutustua niihin syntyprosesseihin tarkemmin, jotka ajavat kriisikuntien asukkaita yhteisöllisyyteen. Aineistosta ja tapauksista tuli ilmi, että vesitapaukset ennen kaikkea vaikuttavat paikallisten arkipäivään ja sopeutuminen näihin tilanteisiin onnistuu – pitkäksikin aikaa. Olisi kiinnostavaa tutustua tarkemmin esimerkiksi Petäjaveden asukkaiden arkeen vesikriisin keskellä ja tutkia, miten vesikriisi siihen vaikutti ja millaisena esitellyt toimijat näkivät kuntalaisten sopeutuvaisuuden ja yhteisöllisyyden roolin kriisin hallinnassa. Kuntalaisten narratiivi ja toimijuus näyttäytyi aineistossa kapeana, mutta lehtiartikkelit antavat vain yhden kuvakulman ilmiöön.

LÄHTEET

- Ahopelto L., Veijalainen N., Guillaume J., Keskinen M., Marttunen M. & Varis O. 2019. Can There be Water Scarcity with Abundance of Water? Analyzing Water Stress during a Severe Drought in Finland. Finnish Environment institute. *Sustainability* 11(6). Saatavilla <<https://doi.org/10.3390/su11061548>>. Luettu 11.12.2020
- Alastalo, M. & Åkerman, M. 2011. Tietokäytännöt ja hallinnan politiikka. Teoksessa: Tieto hallinnassa: tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa. (Toim. Alastalo & Åkerman) Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- Bauwens, T. 2016. Explaining the diversity of motivations behind community renewable energy, *Energy Policy* 93 (2016) 278–290
- Beck, U. 1992. Risk Society. London: SAGE Publications.
- Beck, U. 1994. Poliitikan uudestaan keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa *Nykyajan jäljillä*. Suom. Lehto. Tampere: Vastapaino
- Beck, U. 1995. Ecological politics in an age of risk. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. 2006. Living in the world risk society. *Economy and Society* 35(3), 329–345
- Bäcklund, P. 2007. Tietämisen politiikka: kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa. Helsingin: Helsingin kaupungin tietokeskus
- Finnish water way – Suomen vesialan kansainvälinen strategia (2018). Helsinki: Ulkoministeriö. Saatavilla: https://um.fi/documents/35732/0/Finnish+Water+Way_en+%281%29.pdf/81aa62ce-5e9a-5fdf-31fe-dd34136f033f. Luettu 16.12.2020
- Haila, Y. 2008. Analogiamallit ja dynaaminen yleistettävyyys. Teoksessa *Tapaustutkimuksen taito* (Toim. Laine, Bamberg & Jokinen). Helsinki: Gaudeamus
- Heikkinen, H. L. T. 2016. Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. (Toim. Valli & Aaltola) Jyväskylä: PS-kustannus
- Helsingin sanomat (8.12.2019): Veden loppu. Kirjoittaja: Oinaala, S. Saatavilla <<https://www.hs.fi/paivanlehti/08122019/art-2000006332893.html>>. Luettu 16.12.2020
- Hänninen, V. 2016. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (Toim. Valli & Aaltola) Jyväskylä: PS-kustannus
- Iltalehti (24.10.2019): Vesikriisi ajoi lapsiperheet pulaan Petäjavedellä – ”Joudumme saunomaan naapurikunnassa”. Kirjoittaja: Rinne, M. Saatavilla: <<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/69717757-ab90-4194-a05d-e093ffa26e6c>>. Luettu 16.12.2020
- Juuti, P. 2001. Kaupunki ja vesi: Tampereen vesihuollon ympäristöhistoria 1835-1921. Tampere: KehäMedia

- Keskisuomalainen (24.10.2019): Petäjaveden vesikriisi jatkuu – nyt talousvesi pitää keittää. Kirjoittaja: Heinola, E. Saatavilla < <https://www.ksml.fi/paikalliset/2373145>>. Luettu 16.12.2020
- Lahti, V. 1998. Riskiyhteiskunta vesilasissa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lahti, V. 1996. Riskiyhteiskunta tuli kylään: sosiologinen tutkimus vesijohtoveden saastumisen seurauksista ihmisten elämässä. Helsinki: Helsingin yliopisto Väitöskirja
- Laine, J. 2014. Large waterborne epidemic in Pirkanmaa, Finland 2007 : study on disease burden, health consequences and health-economic costs. Helsinki: National Institute for Health and Welfare.
- Laine, M., Peltonen L. 2003. Ympäristökysymys ja aseveliaksi: Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995. Tampere: Tampereen yliopistopaino Väitöskirja
- Lavento, H. 2009. Nokian vesikriisi yllätti: vaaran merkkejä ei havaittu. *Media & Viestintä*, 32 (2) 82–96.
- Lehtonen H., 1990. Yhteisö. Tampere: Vastapaino
- Leino, H. 2007. Yleinen ongelma, yksi tapaus. Teoksessa Tapaustutkimuksen taito (Toim. Laine, Bamberg & Jokinen). Helsinki: Gaudeamus
- Litmanen, T. 2016. Riski ympäristösosiologian käsitteenä. Teoksessa Ympäristösosiologia (toim. Valkonen). Jyväskylä: SoPfi
- Maaseudun tulevaisuus (4.10.2019): Petäjävesi ajautui vesikriisiin pitkän kuivuuden ja yllättävän rankkasateen jälkeen – kunnan johtaja toivoo vedensäästöön ”maalaisjärkeä”. Kirjoittaja: Stig, M. Saatavilla < <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/kotimaa/artikkeli-1.52205>>. Luettu 16.12.2020
- Massa, I. 2014. Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohtia. Teoksessa Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. (Toim. Massa) Helsinki: Gaudeamus
- Mikola, E. & Häikiö, L. 2014. Merkityksen muodostuminen politiikkaprosesseissa: päästökaupan kansalliset kamppailut ja tarinalinjat. Teoksessa Tulkinnan mahti: johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin. (Toim. Häikiö & Leino). Tampere: Tampere University Press
- Marttunen, M., Mustajoki, J., Sojamo, S., Ahopelto, L. & Keskinen, M. 2019 , A framework for assessing water security and the water-energy-food nexus-the case of Finland. *Sustainability* 11 (10). Saatavilla <<https://doi.org/10.3390/su11102900>>. Luettu 11.12.2020
- Perälä, H. 2018. Tampereen seudun yhteistarkkailu vuonna 2017. Tampere: KVVY.
- Pursiainen, C. 2020. Kriisinhallinta ja koronakriisi: Alustava arvio. *Kosmopolis* 50 (2), 51–71
- Puupponen A., Paloviita, A., Kortetmäki, T., & Silvasti, T. 2016 Suomalaisen ruokaturvan ulottuvuudet. Sisällönanalyysi ruokaturvasta julkisissa asiakirjoissa. *Alue ja Ympäristö* 45 (1), 39–4
- Puupponen A., Paloviita, A., Kortetmäki, T., & Silvasti, T. 2017. Suomalaisten maatalojen resilienssi osana tulevaisuuden ruokaturvaa. *Maaseudun uusi aika*, 25 (2), 23–37
- Tolvanen P. & J. Luukkonen 2011. Ilmastonmuutoksen vaikutukset Suomen luontoon. Ilmastonmuutos käytännössä : hillinnän ja sopeutumisen keinoja. (toim. Virtanen & Rohweder) Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. 2015. United Nations. Saatavilla <<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication>> Luettu 16.12.2020
- Saastamoinen, M. 2010. Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja: Hylätty ja neuroottinen kansalaisuus. Teoksessa Hallintavalta (toim. Kiasto & Pyykkönen). Helsinki: Gaudeamus
- Saikkonen P. 2015. Riskitieto kuntapäätöksenteossa –Tapauksena saastunut maaperä Helsingissä. Helsinki: Unigrafia Vaitöskirja
- Seeck H., Lavento H., Hakala S. 2008. Kriisijohtaminen ja viestintä: tapaus Nokia vesikriisi. Helsinki: Suomen kuntaliitto
- Silander, J., Vehviläinen, B., Niemi, J, Arosilta, A., Dubrovin, T., Jormola, J., Keskisarja, V., Keto, A., Lepistö, A., Mäkinen, R, Ollila, M., Pajula, H., Pitkänen, H., Sammalkorpi, I., Suomalainen, M. and Veijalainen, N. 2006. Climate change adaptation for hydrology and water resources. FINADAPT Working Paper 6, *Finnish Environment Institute Mimeographs* 336, Helsinki, 52 pp.
- Silvast A. & M. Virtanen. 2008. Riski, asiantuntijuus ja maallikot: Ulrich Beckin riskiyhteiskunnan kritiikki. *Tiede & edistys* 33(1)
- Silvasti, T. 2011. Ruoka-avun vakiinnuttaminen Suomessa: tarpeen ja oikeutuksen jäljillä. *Janus* 19(3), 279–298.
- Virtanen A. 2011. Kunnat ilmastovastuun kantajina. Teoksessa: Ilmastomuutos käytännössä : hillinnän ja sopeutumisen keinoja. (toim. Virtanen & Rohweder) Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- YLE (12.3.2020): Vesikriisi pakotti Petäjaveden asukkaat puolittamaan vedenkulutuksensa – tutkijat haluavat tietää, miten se onnistui. Kirjoittaja: Maasola, M. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-11251651>>. Luettu 16.12.2020
- Ylönen M. 2011. Saastumisen kontrollin ideologia – Vesien saastumisen ja vesirikosten kontrolli Suomessa vuosina 1960-2000. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House Vaitöskirja

LIITTEET

Aineisto:

Vesipostia Kaipomäen veljeksille. Petäjävesi -lehti 20.2.2019. (Mäkinen, H.)

Ei niin pahaa, ettei jotain hyvääkin. Petäjävesi -lehti 9.10.2019

Vedensäästötalkoisiin lähdetty mahtavasti mukaan. Petäjävesi -lehti 9.10.2019. (Kallioinen, S.)

Vedensäästötalkoilu ottaa jo aivoon. Petäjävesi -lehti 23.10.2019

Vedensäästöä on luvassa ainakin seuraaviksi viikoiksi ”Kyllä me jouluna sauna pestään”.
Petäjävesi -lehti 23.10.2019. (Kallioinen, S.)

Porakaivo ja yhdysputki väläyttävät tilanteeseen toivoa. Petäjävesi -lehti 30.10.2019. (Kallioinen, S.)

Vesitilanteesta iso lovi työpajan tuottoihin. Petäjävesi -lehti 30.10.2019. (Kallioinen, S.)

Kintaudella on juotu Jyväskylän vettä jo parikymmentä vuotta. Petäjävesi -lehti 6.11.2019
(Ylikoski, M.)

Kunhan ei lopu kokonaan. Petäjävesi -lehti 6.11.2019

Kumppari hanaan!. Petäjävesi -lehti 6.11.2019

Odottavan aika on pitkä. Petäjävesi -lehti 6.11.2019

Peseytyminen ja wc kuluttavat eniten vettä. Petäjävesi -lehti 6.11.2019

Säästökuuri on kova: kunnassa aloitetaan yt-neuvottelut. Petäjävesi -lehti 6.11.2019. (Kallioinen, S.)

Kiinteistöveroihin korotuksia. Petäjävesi -lehti 13.11.2019. (Kallioinen, S.)

Vedenottamot toimivat nyt ääri rajoilla. Petäjävesi -lehti 13.11.2019. (Kallioinen, S.)

Gallup vesitilanteesta. Petäjävesi -lehti 13.11.2019. (Ylikoski, M.)

Vesitilanne helpottuu joulukuussa. Petäjävesi -lehti 28.11.2019 (Kallioinen, S.)

”Lisävesiä” saadaan verkostoon vasta vuodenvaihteessa. Petäjävesi -lehti 4.12.2019. (Kallioinen, S.)

Turvetuotanto ja vedenottamo naapureita. Petäjävesi -lehti 4.12.2019.

Kunnanjohtajan uudenvuodenterveyhdys: Uusi vuosikymmen on alkanut!. Petäjävesi -lehti 8.1.2020

Syrjäharjun uusi porakaivo saatiin ennen joulua käyttöön. Petäjävesi -lehti 8.1.2020

Alvan vettä saadaan pian. Petäjävesi -lehti 22.1.2020

Uusi porakaivo on ennenkuulumattoman tuottoisa. Petäjävesi -lehti 29.1.2019. (Kallioinen, S.)

Listoilla laajakaistaa, vedenottamo, leikkipuistoa ja Tuulentupaa. Petäjävesi -lehti 5.2.2020 (Kallioinen, S.)

Opiksi otettua. Petäjävesi -lehti 5.2.2020

Vesitilanne ratkeaa maaliskuussa. Petäjävesi -lehti 26.2.2020

Vesikriisi on ohi. Petäjävesi -lehti 25.3.2020. (Kallioinen, S.)

Valtuusto kokoontui koronan varjossa. Petäjävesi -lehti 29.4.2020. (Kallioinen, S.)

Vesikriisin päätös: Uusi hyvätuottoinen vedenottamo tuo toimintavarmuutta. Petäjävesi -lehti 19.8.2020 (Kallioinen, S.)